

Heidi Piipponen

ÄÄNIKIRJA KEHITTYVÄNÄ MEDIUMINA

Katsaus äänikirjan historiaan, käyttäjäkokemuksiin ja
tulevaisuudennäkyisiin

Pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto

Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Kirjallisuus

Huhtikuu 2014

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Heidi Piipponen	
Työn nimi – Title Äänikirja kehittyvänä mediumina. Katsaus äänikirjan historiaan, käyttäjäkokemuksiin ja tulevaisuudennäkyihin.	
Oppiaine – Subject Kirjallisuus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Huhtikuu 2014	Sivumäärä – Number of pages 81
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Pro gradu -tutkielmassa käsitellään äänikirjan kehitysvaiheita, käyttäjäkokemuksia sekä tulevaisuudennäkymiä. Tutkielmassa äänikirjaa tarkastellaan myös mediumina ja tutustutaan sen tekoprosessin osa-alueisiin. Tavoitteena on luoda katsaus äänikirjan nykyhetkeen ja menneisyyteen, joiden pohjalta tehdään päätelmiä äänikirjan tulevaisuudesta.</p> <p>Tutkimusmateriaalina käytetään pääosin kirjallisuuden alalla toimivien henkilöiden artikkeleita ja julkaisuja. Lähteet on valikoitu niin, että ne edustavat mahdollisimman tuoreita julkaisuja.</p> <p>Äänikirja on kehittyvä medium, joka on kokenut suuria muodonmuutoksia historiansa aikana. Äänikirja kehittyy edelleen niin teknologialtaan kuin sisällöltään. Äänikirjat kohtaavat kannatusta ja vastustusta. Äänikirjoista pidetään, koska ne mahdollistavat kirjallisuudesta nauttimisen uudella tavalla uusissa tilanteissa ja paikoissa. Toisaalta niitä vastustetaan esimerkiksi siksi, että niiden pelätään vääristävän tulkintaa tai niitä ei pidetä oikeanlaisena tapana vastaanottaa kirjallisuutta. Tulevaisuuden äänikirja tuo mediumiin uusia ominaisuuksia, jotka helpottavat äänikirjan kuuntelemista ja mahdollistavat esimerkiksi muistiinpanojen tekemisen. Äänikirjasta ennustetaan menestyneintä sähköistä kirjaformaattia.</p>	
Asiasanat – Keywords äänikirjat, sähköinen kirja, kirja-ala, kirjakustannus, lukeminen, kaunokirjallisuus	
Säilytyspaikka – Depository Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	1
1.2 Tutkimuskysymykset	4
1.3 Tutkimusmenetelmä	5
2 ÄÄNIKIRJA MEDIUMINA	8
2.1. Äänikirjan määritelmä	8
2.2. Laitteet ja saatavuus	10
3 ÄÄNIKIRJAN KEHITYS	16
3.1 Suullinen traditio	16
3.2 Äänikirjan synty ja kehittyminen	20
3.3 Äänikirja 2000-luvulla	24
4 ÄÄNIKIRJAN TEKOPROSESSI	29
4.1 Kustantajien valinnat	29
4.2 Äänikirjojen äänet	32
5 ÄÄNIKIRJAKOKEMUKSET	39
5.1 Suosion syyt	39
5.2 Äänikirjojen ongelmat	45
6 TULEVAISUUDENNÄKYMÄT	56
6.1 Julkaisukulttuuri muuttuu	57
6.2 Tulevaisuuden äänikirja	64
7 PÄÄTÄNTÖ	70
LÄHTEET	74

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Pro gradu -tutkielmassani tarkastelen äänikirjan kehityksen vaiheita sekä teen havaintoja kirja-alalla toimivien henkilöiden äänikirjakokemuksista ja heidän mielteistään äänikirjan tulevaisuudesta. Äänikirja on kasvattanut suosiotaan viime vuosien aikana. Tämä tallenne, joka nimensä mukaisesti sisältää ääneen luetun kirjan, on löytänyt tiensä yhä useamman kuluttajan musiikintoistolaitteeseen tai tietokoneelle. Tietämys äänikirjoista ja uudeltaisesta äänikirjateknologiasta leviää, mikä kasvattaa entisestään äänikirjojen kuuntelijamääriä. Näkövammaisten avuksi kehitetyistä äänikirjoista on tullut koko kansan huvi. Ihmiset kuuntelevat kirjallisuuden klassikoita ja uutuuksia automatkoilla ja kotitöiden parissa, yksin ja yhdessä. Äänikirjojen kuuntelemisesta on tullut harrastus monelle kirjallisuuden ystäväälle, ja äänikirja on vietelty kirjallisuuden pariin myös niitä, jotka normaalisti eivät ole lukeneet kirjoja.

Äänikirjat saavat aikaan paljon tunteita ja keskustelua. Äänikirjoja rakastetaan, niistä kiistellään, niitä ostetaan ja niitä hävetään. Äänikirjat jakavat mielipiteitä, mikä herätti minut pohtimaan, miksi äänikirjat ovat toisaalta intohimoisesta suosiosta nauttivia ja toisaalta taas väheksytyjä ja suuresti kritisoituja. Äänikirjoja kohtaan muodostuneisiin positiivisiin ja negatiivisiin asenteisiin ei näytä olevan vain yhtä syytä, joten päädyin tutkimuksessani käsittelemään osa-alueita, jotka ovat vaikuttaneet erilaisten mielipiteiden syntyymiseen äänikirjoja kohtaan. Näiden syiden tutkiminen äänikirjan historiaa ja käyttäjäkokemuksia tarkastelemalla valottaa äänikirjan menestystä edesauttavia tekijöitä, mutta myös kertoo jotakin 2000-luvun kirjallisuuden kuluttajista sekä kirja-alan ja jopa ihmiskunnan kehityksestä yleensä.

Kauppalehti uutisoi jo muutama vuosi sitten, että sähköisten kirjojen myynti on ensimmäisen kerran ylittänyt fyysisten kirjojen myynnin Yhdysvalloissa helmikuussa 2011. Yhdysvaltain kustantajayhdistyksen tilaston mukaan e-kirjojen myynti oli yli 63 miljoonaa euroa yhden kuun aikana. Samassa uutisessa Barnes&Noble -kirjakauppaketjun edustaja arvioi, että kirja-ala kokee täydellisen muodonmuutoksen seuraavien 24 kuukauden aikana. (Kauppalehti 2011, 8.) Suomessa digitaalisten kirjojen myynti ei ole samalla tavalla uhanut painettujen kirjojen myyntiä. Vuonna 2011 kaikki kirjallisuuden lajit kattava painettujen kirjojen ja digitaalisten kirjojen yhteenlaskettu arvonlisäveroton nettomyynti oli 275,9 miljoonaa euroa. Digitaalisten kirjojen myynti oli vain pieni osa kokonaismyynnistä (5,8 %), joten Yhdysvaltoihin verrattavaa digitaalisten kirjojen noususuhdannetta ei ollut vuonna 2011 havaittavissa. Nämä luvut kattavat koko vuoden myynnin Suomessa, kun Yhdysvaltain tilastossa ilmoitettiin vain yhden kuukauden myyntiluvut. (SKY 2013a.)

Tutkimukseni pohjaksi olennaista on tarkastella äänikirjojen myynnin osuutta kokonaismyynnistä. Vuonna 2010 kaunokirjallisuuden kokonaismyynti Suomessa oli noin 41,7 miljoonaa euroa. Tästä kokonaismyynnistä painettujen kirjojen osuus oli noin 40,9 miljoonaa euroa, äänikirjojen noin 790 000 euroa ja muiden digitaalisten julkaisujen osuudeksi jäi 8000 euroa. Vuonna 2011 kokonaismyynti oli yli 42,5 miljoonaa euroa, josta äänikirjat myivät noin miljoonan ja digitaaliset julkaisut 130 000 euron edestä. (SKY 2013e.) Myynnissä oli kasvua edelliseen vuoteen verrattuna kaikissa kolmessa julkaisumuodossa, mutta huomioitavaa on, että kokonaismyyntiin verrattuna äänikirjat ja digitaaliset julkaisut kasvattivat myyntimääräänsä hieman painettujen kirjojen myynnin laskiessa.

Tilasto loppuu vuoteen 2012, jolloin kokonaismyynti oli noin 41,2 miljoonaa euroa, ja jakaantui painetuille kirjoille noin 39,7 miljoonaa euroa, äänikirjoille miljoona ja muille digitaalisille julkaisuille 465 000 euroa. Äänikirjojen osuus kokonaismyynnistä pysyi samoissa prosenttiosuuksissa edelliseen vuoteen verrattuna, mutta digitaalisten julkaisujen osuus kasvoi. (SKY 2013e.) Prosentuaalisesti erot kokonaismyynnissä eivät ole

suuria, alle prosenttiyksikön vaihteluita, mutta niistä on havaittavissa kuluttajien vähittäin heräävä kiinnostus sähköisiä kirjamediumeja kohtaan, sillä painettujen kirjojen myynnin osuus kokonaisymyynnistä laski kaikkina kolmena vuonna. Digitaalisten julkaisujen myynnin kasvusta huolimatta äänikirjat myivät enemmän kuin muut sähköiset kirjat, mikä osaltaan edesauttoi niiden pääsemistä tutkimukseni keskiöön.

Teknologian kehittyminen ja digitaalistuminen enteilevät muutosta kirja-alalla, ja äänikirja vaikuttaa omalta osaltaan kirjallisuuden kehitykseen. Menestyksensä myötä äänikirjat muotoutuvat uudelleen ja muokkaavat samalla kirjakustannusalan ja kirjallisuuden kokonaisuutta. Teoksessa *Kirja tienhaarassa vuonna 2020* arvioidaan, että: ”verkosta ladattavasta äänikirjasta on tulossa sähköisen kirjan kaupallisesti menestynein ja merkittävin julkaisumuoto” (Ekholm & Repo 2010, 19). Tätä arviota edellisissä kappaleissa esittelemäni Suomen kustannusyhdistys ry:n tilastot tukevat. Äänikirja on siis sivutuotteen roolista nousemassa tärkeäksi vaikuttajaksi, mikä antaa motivaation tutkia äänikirjan käyttäjäkokemusten lisäksi myös sen historiaa ja tulevaisuudennäkymiä.

Tutkielmani tavoitteena on selvittää, millaisten vaiheiden kautta ja millaisin perustein äänikirjasta on tullut kuluttajien keskuudessa pidetty ja markkinoilla menestynyt medium. Tämän tavoitteeni saavuttamiseksi tarkastelen äänikirjan kehitystarinaa sekä teen huomioita kirja-alalla toimivien henkilöiden äänikirjaa koskevista mielipiteistä. Toisena tavoitteena on tarkastella ja arvioida, millaisena äänikirjan tulevaisuus nähdään ja millaisia vaikutuksia sillä on kirja-alan kehitykseen. Näiden tavoitteiden saavuttaminen auttaa ymmärtämään äänikirjojen kysynnän kasvua ja kuluttajien tarpeita sekä hahmottamaan lähitulevaisuuden kirjakustannusalan haasteita ja mahdollisuuksia.

1.2 Tutkimuskysymykset

Asetan tutkimukselleni kolme tutkimuskysymystä:

1. Millaisia kehitysvaiheita äänikirjoilla on ollut historiansa aikana?
2. Millaisia käyttäjäkokemuksia äänikirja antaa?
3. Miltä äänikirjojen tulevaisuus näyttää?

Luon katsauksen äänikirjojen historiaan selvittääkseni, millaisen tien äänikirjat ovat kulkeet saavuttaakseen nykyisen muotonsa sekä asemansa kirjallisuuden kentällä. Äänikirja on kehittynyt nykyiseen sähköiseen, materiaalittomaan muotoonsa monen vaiheen kautta. Tarkastelemalla äänikirjan historiaa voi paremmin ymmärtää äänikirjan lähtökoh-
tia ja sitä, millaiseksi se on muokkautunut vuosien saatossa. Suurin vaikutus äänikirjoihin on teknologialla, joka on lyhyessä ajassa ottanut harppauksia eteenpäin, mutta myös sisäl-
tönsä puolesta äänikirja on muuntunut kuuntelijoiden vaatimusten mukaiseksi. Näitä vai-
kutuksia tutkimalla nähdään, miksi äänikirja on muovaantunut nykyiseen muotoonsa ja
miten sen eri vaiheet ovat vaikuttaneet siihen, millaisen aseman kirjallisuuden kentällä
äänikirja on saavuttanut.

Toinen tutkimuskysymykseni käsittelee äänikirjojen kuuntelijoiden kokemuksia. Selvitän tutkimuksessani äänikirjan suosion syitä, mutta tarkastelen myös niitä ongelmia, joita äänikirjoja kuuntelevat ovat havainneet äänikirjoissa, sekä niitä ennakkoluuloja, joita ääni-
kirja kohtaa kirjallisuuspiireissä. On kiehtovaa, miten nopeasti äänikirjat alkoivat kasvattaa
kuuntelijamääriään ja miten vannoutuneita äänikirjan kannattajia on jo syntynyt.
Tarkastelen, mitkä eri osa-alueet vaikuttavat siihen, että kuluttajat ovat ottaneet äänikir-
jan osaksi lukemisharrastustaan tai uudeksi tavaksi nauttia kirjallisuudesta. Suosioon vai-
kuttavia osa-alueita ovat erilaiset yksilölliset käyttäjäkokemukset, laitteiston kehittyminen
ja saatavuuden parantuminen, nykyajan kiireinen elämäntyyli sekä suullisen perinteen

vaikutus ihmisen tarpeeseen kuulla tarinoita. Suosion syiden vastapainona käsittelen myös äänikirjojen ongelmia, jotka hidastavat tai estävät äänikirjojen leviämistä tai jotka saavat kirjallisuusharrastajat vastustamaan äänikirjoja.

Kolmannen tutkimuskysymyksen tavoitteena on pohtia, millainen tulevaisuus äänikirjoilla on. Hypoteesina esitän, että äänikirjojen menestys jatkuu, ja tätä olettamustani arvioin tutkimuksessa käyttämieni lähteiden perusteella. Äänikirjojen menestyminen vaikuttaa mahdollisesti äänikirjaan tuotteena ja koko kirja-alaan. Toinen tutkimuskysymyksen päämäärä on arvioida äänikirjan tulevaisuutta mediumina sekä sitä, millaisia jälkiä sen suosio ja kehittyminen jättää kirjallisuuden kenttään ja kirjakustannusalaan.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Vastatakseni tutkimuskysymyksiin tarkastelen äänikirja-aihetta sen taustojen kautta. Tutkimukseni alkaa siten, että ensin pohjustan tutkimukseni esittelemällä äänikirjan mediumina. Luvussa 2 kerron, miten äänikirja määritellään ja millaisessa muodossa äänikirjoja on saatavilla. Kolmannessa luvussa tutustun äänikirjan syntyyn ja kehitykseen sekä sen tilaan 2000-luvulla. Käsittelen myös suullisen perinteen osuutta äänikirjan suosioon vaikuttavista tekijöistä. Luvussa 4 esittelen pääpiirteittäin äänikirjan tuottamiseen ja tekemiseen vaikuttavia valintoja ja kerron äänikirjojen ääninä toimivien henkilöiden ajatuksista koskien äänikirjaa. Luvussa 5 keskityn tarkastelemaan äänikirjakokemuksia, joista paljastuu syitä äänikirjojen suosioon, mutta myös niiden ongelmia. Luvussa 6 käsittelen julkaisukulttuurissa tapahtuvia muutoksia sekä pohdin äänikirjojen tulevaisuutta ja niiden vaikutusta kirja-alaan. Päätäntö-luvussa teen havainnoistani yhteenvedon.

Lähteeni ovat muun muassa kirjakustannusalaä käsitteleviä kirjoja, äänikirjojen historiasta kertovia kirjoja sekä alan lehdissä julkaistuja suomalaisia ja ulkomaisia artikkeleita. Tutki-

mukseni päälähteenä ja innoittajana toimii Yhdysvaltojen Pennsylvaniassa King's Collegessa filosofian professuuria hoitavan William Irwinin artikkeli "Reading audio books", joka käsittelee äänikirjaa monesta eri näkökulmasta. Artikkelin on yksi tämän tutkimuksen kantavista voimista ja käytän sitä lähteenä läpi tekstin. Muita hyödyllisiä lähteitä ovat olleet *Publishers Weekly* -lehden artikkelit, jotka käsittelevät muun muassa äänikirjan äänitysprosesseja. *Publishers Weekly* on kustantajille, kirjastonhoitajille, kirjakauppiaille ja kirjallisuusagenteille suunnattu ammattilehti, jota julkaistaan Yhdysvalloissa.

Historiaa ja suullista traditiota käsittelevissä osuuksissa olen hyödyntänyt muun muassa Kirsi Keravuoren, Jonathan Sternin ja Lisa Gitelmanin teoksia. Pro gradu -tutkielmani kannalta hyviä teoksia ovat olleet myös kirja-alan muutosta yleisesti tarkastelevat julkaisut, kuten *Kirja 2010: kirja-alan kehitystrendit*, *Kirja tienhaarassa vuonna 2020* ja *Digitaalisen ja painetun rajalla*. Olen käyttänyt verkkosivustoja kerätäkseni tietoa esimerkiksi äänikirjojen saatavuuksista, hinnoista ja myyntimääristä.

Tarkastelen mahdollisimman tuoreita tieteellisiä artikkeleita ja julkaisuja, sillä haluan hahmottaa, mitä äänikirjasta ajatellaan tällä hetkellä ja mikä on äänikirjan asema julkaisumuotona ja kirjallisuuden välineenä. Lähteeni ovat pääasiassa 2000-luvulta, lukuun ottamatta muutamia äänikirjojen tai suullisen perinteen historiasta kertovia lähteitä. Lähdeluettelossa olen jakanut lähteeni painettuihin ja painamattomiin lähteisiin, joista jälkimmäisessä on lueteltu viittaamani verkkosivustot internetosoitteineen. Käytän tutkimuksessani 33 painettua ja 29 painamatonta lähdetä.

Keskityn tutkimuksessani pelkästään kaunokirjallisuuden äänikirjoihin, vaikka äänikirjoja on julkaistu myös tietokirjallisuuden puolelta. Esimerkiksi WSOY on julkaissut äänikirjana Duudsonien jekkuja opettavan kirjan ja Olavi Virran elämästä kertovan teoksen (WSOY 2013). Tutkimukseni lähteet ovat tieteellisiä tai kirja-alaa koskevia julkaisuja, ja tutkimuksessani haluankin ottaa selvää, mitä alalla toimivat ihmiset ovat äänikirjoista mieltä ja mil-

laisina he näkevät äänikirjojen mahdollisuudet kirjakustannusalalla. Äänikirjoja kuuntelevien eli kuluttajien mielipiteet olisivat kiinnostavia, ja niitä voisi tutkia esimerkiksi internetsivustojen keskustelupalstojen avulla, mutta kuluttajatutkimusta varten olisi tehtävä toinen, toisenlainen tutkimus.

2 ÄÄNIKIRJA MEDIUMINA

2.1 Äänikirjan määritelmä

Kirja 2010: kirja-alan kehitystrendit -teoksessa (2001) äänikirjat määritellään ääneen luetuksi ja kasetille tai CD-levylle tallennetuiksi kirjoiksi (Joensuu, Koskimaa, Repo & Heilmann 2001b, 21). Tämä määritelmä on kolmetoista vuotta myöhemmin vanhentunut, sillä nykyään äänikirjoja on saatavilla myös muissa muodoissa. Kasetin ja CD-levyn käyttö äänikirjoina on vähentynyt ja tilalle ovat tulleet digitaaliset äänitiedostot, kuten mp3 ja podcast. Edellä mainitussa teoksessa äänikirjan ja kuunnelman välille tehdään selvä ero: äänikirjassa ei ole näyttelijöitä, ainoastaan yksi lukija, eikä siinä käytetä dramatisointia tai tehosteita. Tässäkin kohtaa äänikirja on laajentanut muotoaan. Edelleenään äänikirjoissa ei varsinaisesti näytellä, kuten radio-ohjelmista tutuissa kuunnelmissa, mutta lukijoita voi olla useampia tai yksi lukija voi käyttää eri henkilöhahmojen kohdalla esimerkiksi erilaista aksenttia. (Irwin 2009, 363–364.)

Henkilöhahmojen ääniä tulkitsevan lukijan lisäksi äänikirjoissa voi olla äänitehosteita, kuten tuulen suhinaa, junan vihellys tai musiikkia. Äänikirjoja on monenlaisia eikä kaikissa ole draamallista ilmaisua tai äänitehosteita, koska kuluttajat ja äänikirjojen tekijät haluavat äänikirjoilta erilaisia asioita. Äänikirjojen tekijät myös pohtivat, millainen luentatyyli sopii kuhunkin tarinaan, ja tekevät päätöksiä äänikirjan tyylistä nimekekohtaisesti. (Irwin 2009, 366.) Huomioitavaa on myös, että tässä tutkimuksessa äänikirjalla ei tarkoiteta lukulaitteiden toimintoja, joilla laite mekaanisesti muuntaa tekstin ääneen luetuksi tiedostoksi.

Äänikirjan monimuotoistuminen näkyy myös lisämateriaaleissa, joita on alkanut ilmestyä julkaistavaksi äänikirjojen kylkiäisinä. Nämä lisäsisällöt voivat olla esimerkiksi haastatteluja, videomateriaalia ja ääniklipejä, joita painetussa nimekkeessä ei ole. Yleisö on

kiinnostunut näkemään videoituja otoksia kirjan äänitystilanteesta studiossa tai kuulemaan haastattelun kirjailijan suhteesta äänikirjoihin. Lisämateriaalit myyvät, sillä ne lisäävät julkaisun autenttisuutta. Lisäsisällöt ovat myös tärkeä markkinointikeino, koska niiden avulla uutta äänikirjaa voidaan mainostaa verkossa. Internetkampanjoilla kustantajat saavat nopeasti ja edullisesti tiedotettua uudesta julkaisusta esimerkiksi hyödyntämällä blogeja. Kirjailijan internetprofiili, eräänlainen maine verkossa, vaikuttaa mainoskampanjan suunnitteluun. Jos kirjailijalla on paljon seuraajia Facebookissa ja hänen ylläpitämäänsä blogia lukee huomattava määrä ihmisiä, hänen äänikirjaansa mainostetaan nämä mahdollisuudet huomioon ottaen. (Maughan 2010, 14–16.)

Äänikirjalla on tärkeä rooli painetun kirjan tuoteperheessä. Kuten sähköiset kirjat (e-kirjat) ja pehmeäkantiset taskukirjat, on äänikirjan julkaiseminen tapa tehdä teksti monikäyttöisemmäksi. Äänikirja on kuitenkin osoittanut pärjäävänsä kilpailussa painettua kirjaa vastaan. On arvioitu, että digitaalisesta äänikirjasta voi tulla yksi menestyneimmistä sähköisistä kirjoista (Paavonheimo 2006, 78). Tämä arvio huomioon ottaen on mielenkiintoista, että esimerkiksi vuonna 2001 julkaistussa *Kirja 2010: kirja-alan kehitystrendit* -teoksessa äänikirja on jätetty vielä käsittelyn ulkopuolelle ja huomio on kiinnitetty muihin digitaalisiin teksteihin. Äänikirja on jätetty yleisesti huomiotta akateemisissa piireissä eikä esimerkiksi painetun kirjan lukemisen ja äänikirjan kuuntelemisen vertailevaa tutkimusta ole tehty (Irwin 2009, 361). Aineistoa kerätessäni olen kohdannut kognitiivisia prosesseja käsitteleviä tutkimuksia, joissa vertaillaan äänikirjan kuuntelemisen ja painetun tekstin lukemisen eroavaisuuksia aivojen toiminnassa, mutta esimerkiksi tekstin tulkintaa tai käyttäjäkokemuksia vertailevia tutkimuksia näiden kahden mediumin välillä en ole löytänyt.

Äänikirjan tulevaisuus on mediumin monipuolistumisen ja laajentumisen ansiosta mahdollisuuksia täynnä, ja on todennäköistä, että äänikirja sovittautuu kirja-alalla entistä vankempaan tai aikaisempaan verrattuna erilaiseen asemaan. Äänikirja lisämateriaaleineen alkaa nopeasti elää omaa itsenäistä elämäänsä, jolloin se voi irtaantua ensin

ilmestyneestä, painetusta kirjasta. Äänikirjan ajatellaan olevan elokuvan, kotisivujen tai tuotemerkin kaltainen osa painetun kirjan tuoteketjua (Paavonheimo 2006, 102), mutta äänikirja voisi asettua päätuotteen asemaan. Tätä aihetta pohdin lisää luvussa 6.2.

2.2 Laitteet ja saatavuus

Äänikirjat ovat muuttaneet muotoaan merkittävästi yli satavuotisen historiansa aikana ja muuntautuneet kömpelöistä LP-levyistä ja magnetofoninauhoista helppokäyttöisiksi ja painottomiksi äänitiedostoiksi (kts. luku 3). Äänikirjat kuuluvat digitaalisiin julkaisuihin, joihin kuuluvat myös esimerkiksi e-kirjat ja verkossa julkaistu oppimateriaali. Tällä hetkellä äänikirjoja on tarjolla tallenteina sekä ladattavina julkaisuina. Tallenteiksi kutsutaan kaikkia fyysisessä muodossa olevia sähköisiä kirjoja, kuten CD-äänikirjoja. E-kirjojen kanssa sähköisiin kirjoihin lukeutuvat mp3-äänikirjat ovat ladattavia julkaisuja. (Ekholm & Repo 2010, 95.) Ladattavia äänikirjoja myydään internetissä erilaisissa verkkokaupoissa.

C-kasetteja ei nykyään näy markkinoilla eikä 60 minuuttia kestäviä, tapaturma-alttiita C-kasetteja erään lähteeni mukaan edes kaivata (Kirschner 2009). Äänikirjoja tuskin julkaistaan enää C-kasetilla, mutta nopean verkkohaun perusteella äänikirjoja C-kasettien muodossa on edelleenkin tarjolla kirjastoissa ja antikvariaateissa sekä internetin osto ja myynti -palstoilla. Hakutuloksissa näytti olevan myös C-kasettien nimeen vannovien ihmisten kommentteja, mistä voidaan päätellä, että C-kasetti ei ole vielä kokonaan kadonnut käytöstä teknologian kehittymisestä huolimatta.

CD-levyillä julkaistuja äänikirjoja käytetään samalla tavalla kuin musiikkia sisältäviä CD-levyjä. Äänikirja on jaettu levyille jaksoihin, kuten musiikkialbumin kappaleet. Näiden numeroitujen jaksojen avulla kuuntelija voi helposti löytää kohdan, johon on jäänyt edellisellä kerralla. Joissakin musiikintoistolaitteissa voi olla toiminto, joka jatkaa CD-levyn

edellisen kuuntelukerran lopetuskohdasta automaattisesti, kun laite käynnistetään uudelleen. Äänikirja on tallennettu yhdelle tai useammalle CD-levylle. Esimerkiksi Tuomas Kyrön *Mielensäpahoittaja* on julkaistu äänikirjana 4 CD-levyn tallenteena, mutta J. K. Rowlingin *Harry Potter ja liekehtivä pikari* on vaatinut tallennukseen 21 CD-levyä (Suomalainen kirjakauppa 2013).

Kustantajat ja jälleenmyyjät toivovat ladattavien äänikirjojen saapumisen markkinoille saavan aikaan äänikirjojen uuden tulemisen. Laajojen teosten useita CD-levyjä sisältävät pakkaukset eivät ole houkutteleet asiakkaita, sillä niiden hinta on noussut liian kalliiksi. Ladattavat äänikirjat ovat tuomassa ratkaisua tähän ongelmaan, kunhan niiden ostaminen saadaan tehtyä asiakkaalle yksinkertaiseksi. Esimerkiksi Suomalaisen kirjakaupan ladattavien äänikirjojen myynti tapahtuu vielä tällä hetkellä erillisessä verkkokaupassa sen sijaan, että ne olisivat tarjolla samalla sivustolla kuin muut tuotteet. (Valtonen 2014.) Suomalaisen kirjakaupan esimerkin perusteella voidaan huomata, että kustantajat ja jälleenmyyjät ovat vielä muodostamassa strategioitaan uuden mediumin kohdalla eikä muutos tapahdu yhtäkkiä.

Ladattavia äänikirjoja on saatavilla useista verkkokaupoista. Iso äänikirjaverkkokauppa on esimerkiksi Audible, joka ilmoittaa internetsivuillaan olevansa johtava puhuttujen digitaalisten äänitiedostojen tarjoaja maailmassa (Audible 2013). Monilta eri kustantajilta peräisin olevien kaunokirjallisten teosten lisäksi Audiblen verkkokaupasta voi ostaa oikeuden kuunnella sanomalehtiä ja aikakauslehtiä. Vuonna 2005 Audiblen asiakkaista puolet oli ensikertalaisia äänikirjojen kuuntelijoita. (Cheever 2005, 26.) Tämä kertoo siitä, että äänikirjojen tunnettuus kasvaa ja ihmiset ovat kiinnostuneita kokeilemaan uusia tapoja nauttia kirjallisuudesta. Internetissä on useita verkkosivuja, joiden kautta voi kuunnella tai ladata äänikirjoja myös ilmaiseksi. Useimmiten tällaiset sivustot tarjoavat äänikirjoja englannin kielellä, mutta myös suomeksi voi löytää ilmaisia äänikirjoja. Yle Arenassa on

kuunneltavissa ja ladattavissa podcasteina muun muassa Maiju Lassilan ja Juhani Ahon kirjoja (Yle Areena 2013).

Books Should Be Free -verkkosivusto tarjoaa ilmaisia äänikirjoja monen muun kielen lisäksi suomeksi. Sivustolta voi ladata tai kuunnella esimerkiksi Aleksis Kiven *Seitsemän veljestä*. Sivuston toimintaperiaatteena on julkaista äänikirjoina ja e-kirjoina sellaisia teoksia, joiden julkaisemista tekijänoikeuslait eivät rajoita. Kirjoja muutetaan sähköiseen muotoon vapaaehtoisten voimin, ja kuka tahansa voi osallistua sivuston toimintaan. (Books should be free 2014.) Samanlaisella periaatteella toimii myös Librivox (Librivox 2014). Ilmaissivustojen nimekemäärät ovat yllättävän suuria. Esimerkiksi Books should be free -sivustolla on 320-sivuinen hakemisto nimekkeitä, jonka jokaisella sivulla on 100 nimekettä, eli nimekkeitä on yhteensä 32 000 kappaletta. Tähän 320-sivuiseen hakemistoon on koottu teokset siinä järjestyksessä, kuinka suosittuja ne ovat, mutta sivustolla voi etsiä nimekkeitä myös teoksen kielen ja kirjallisuuden lajin, esimerkiksi fantasia, historia ja romantiikka, mukaan. (Books should be free 2014.)

Vaikka ilmaisia äänikirjoja on saatavilla kymmeniä tuhansia, äänikirjakustantajat ovat joutuneet kohtaamaan saman ongelman, joka koettelee myös musiikkiteollisuutta. Lyhyen internetissä vierailun ja muutaman hakusanan avulla voi huomata, että maksullisista äänikirjoista liikkuu myös laittomia kopioita, joita jaetaan ja ladataan internetin välityksellä ilman tekijöille kohdistuvaa maksua. Tekijänoikeuslakien piirissä olevia kirjoja on myös luettu äänikirjoiksi itse ja julkaistu ainakin Youtube-videopalvelussa. Vuonna 2005 Audiblen perustaja ja toimitusjohtaja Don Katz ei pitänyt piratismia ongelmana ääneen luettujen sisältöjen kohdalla vaan ajatteli piratismiin kohdistuvan musiikkiteollisuuteen (Cheever 2005, 26).

WSOY:n audiokustannuspäällikkö Jorma Malinen on puolestaan vuonna 2003 tehdyssä haastattelussa huolissaan mp3-muotoon siirtymisestä ja siitä aiheutuvan piratismiin leviä-

misestä jopa niin paljon, että epäilee alkavatko kustantajat julkaista äänikirjoja ollenkaan ladattavassa muodossa (Karhu 2003). Voi olla, että vielä vuonna 2005 piratismi ei ollut vielä ongelma, mutta omien havaintojeni perusteella nyt myös äänikirjat ovat joutuneet sen kohteeksi. Verkossa on paljon keskustelua ilmaisista äänikirjoista ja niiden saatavuudesta, mikä kertoo siitä, että kuluttajat ovat kiinnostuneita äänikirjoista, mutta eivät välttämättä halua aina maksaa niistä. Malisen huoli oli tästä syystä varmasti aiheellinen, mutta kustantajat ovat riskeistä huolimatta alkaneet julkaista äänikirjoja ladattavassa muodossa.

Uudempia äänikirjoja on saatavilla helposti ja edullisesti täysin laillisesti. Suomessa ladattavia äänikirjoja myy esimerkiksi Elisa Kirja -palvelu, jonka valikoimassa äänikirjoja heinäkuussa 2013 oli 720 kappaletta (Elisa Kirja 2013). Palvelun kokoelma täydentyy jatkuvasti: maaliskuussa 2014 äänikirjoja oli saatavilla jo 805 kappaletta (Elisa Kirja 2014). Elisa Kirja -sivustolla on yksinkertaiset ohjeet, joiden avulla asiakas voi ostaa ja ladata itselleen äänikirjoja. Ladattavan äänikirjan ostaminen lienee hyvin samanlainen toimenpide muissakin verkkokaupoissa. Äänikirjaa voi kuunnella laitteella, joka tukee mp3-äänitiedostoja. Tällaisia laitteita ovat esimerkiksi tietokone, matkapuhelin ja kannettava musiikkisoitin. (Elisa Kirja 2013.)

Käytännössä äänikirjan käyttöönotto tapahtuu niin, että oston jälkeen se ladataan joko yhtenä pakettina tai 20 minuutin jaksoja sisältävinä mp3-äänitiedostoina internetsivustolta omalle tietokoneelle, minkä jälkeen sen voi siirtää esimerkiksi kannettavaan musiikkisoittimeen. Älypuhelimien käyttäjille Elisa Kirja suosittelee ilmaisen Elisa Kirja -sovelluksen lataamista, joka hakee ostetut kirjat automaattisesti omaan laitteeseen. Ostotapahtumaa varten palveluun on rekisteröidyttävä, ja rekisteröitymisen yhteydessä käyttäjä saa palveluun tunnukset, joiden kautta pääsee lukemaan ja lataamaan ostamiaan kirjoja käyttäjäkohtaisesta virtuaalisesta kirjahyllystä. Elisa Kirja -palvelussa voi maksaa verkkopankin kautta, luottokortilla tai kuukausilaskulla. (Elisa Kirja 2013.)

Palvelun äänikirjojen hinnat vaihtelevat ilmaisesta noin 30 euroon kaunokirjallisuudessa, ja tieto- ja oppikirjallisuudessa, esimerkiksi kielikursseissa, yli 40 euroon. Ilmaisia näytelukuja saa muun muassa Jo Nesbøn *Poliisi*-romaanista ja Leena Lehtolaisen *Kuparisydän*-romaanista. Ilmaiseksi on saatavilla myös kaksi klassikkoa kokonaisuudessaan: Charles Dickensin *Joulun-aatto* ja Johannes Linnankosken *Laulu tulipunaisesta kukasta*. Alle kymmenen euron tuotteita on paljon: lastenkirjoja on saatavilla runsaasti, mutta myös esimerkiksi Tuomas Kyrön, Arto Paasilinnan, Jarkko Sipilän ja Eino Leinon kirjallisuutta on saatavilla tässä hintaluokassa. Hintavimmista romaaneista mainittakoon nobelistikirjailijan Toni Morrisonin romaani *Koti*, joka maksaa äänikirjana 27 euroa, sekä 20,20 euroa maksava Paolo Coelho'n *Alkemisti*. (Elisa Kirja 2014.)

Digitaalisessa muodossa olevia äänikirjoja on helppo ostaa ja niitä on myös helppo käyttää. Ostaakseen äänikirjoja kuluttajan ei tarvitse poistua edes kotoaan, vaan osto tapahtuu kätevästi internetin välityksellä ja äänikirjan saa heti käyttöön. Digitaalinen äänikirja kulkee mukana kannettavassa mp3-soittimessa tai älypuhelimessa, johon mahtuu äänikirjatiedostoja kokonainen kirjasto. Kuluttajien mielenkiinto on herättänyt myös kustantajat. Kustantajat ovat innostuneet julkaisemaan äänikirjoja, koska uudet laitteet ovat luoneet uuden kuulijakunnan, joka kasvaa koko ajan. (Cheever 2005, 26.) Digitaalisen muodon joustavuus ja sitä tukevat tekniset laitteet saavat äänikirjateollisuuden menestymään.

Kustantajien on oltava nopealiikkeisiä pysyäkseen tekniikan innovaatioiden ja yhä joustavampien formaattien perässä. Tämä on aiheuttanut sen, että tutustuminen uuteen tekniikkaan on saanut kustantajat kokeilemaan uusia asioita. Tästä hyviä esimerkkejä ovat erilaiset sovellukset älypuhelimille sekä Twitter-äänikirja, joka sai paljon julkisuutta vuoden 2009 syksyllä. Twitter-äänikirja on BBC Audiobooks American (BBCAA) kehittämä, yhteisö- ja mikroblogipalvelu Twitterin avulla tehty äänikirja. Teksti koottiin twiiteistä, jotka seurasivat kirjailija Neil Gaimanin kirjoittamaa tarinan ensimmäistä twiittiä. Tekstin ko-

koamisen jälkeen kertomukseksi muodostunut *Hearts, keys and puppetry* julkaistiin äänikirjana ja laitettiin ilmaiseen jakoon BBCAA:n verkkosivuille. (Maughan 2010, 11–16.)

Äänikirjat kehittyvät samaa tahtia teknologian kanssa. Uudet tekniset laitteet tukevat äänikirjaa samalla tavalla kuin ne tukevat musiikin kuunteluakin. Äänikirjoja varten kehitetään sovelluksia, ja niistä pyritään tekemään mahdollisimman helppokäyttöisiä kuluttajia ajatellen. Sovellusten helppokäyttöisyys ja äänikirjatiedostojen toimittamisen yksinkertaisuus palvelevat kuluttajien lisäksi myös palveluntarjoajia, jotka hyötyvät koko ajan paremmaksi tulevista ominaisuuksista taloudellisesti, koska selkeillä ja helposti lähestyttävillä tuotteilla on mutkattomampaa houkutella uusia asiakkaita sekä palvella vanhoja.

3 ÄÄNIKIRJAN KEHITYS

3.1 Suullinen traditio

Ihmisten voidaan tulkita antavan kulutuskäyttäytymisellään vihjeitä halustaan palata juurilleen. Kuluttajat etsivät kaupoista luomu- ja lähiruokaa, penkovat isoäidin ullakkoa uusvanhojen sisustusaarteiden löytymisen toivossa trendikkäimpien sisustusohjelmien innoittamina ja valitsevat romaanin yhä useammin äänikirjana. On turvallista syödä perunoita, jotka ovat peräisin tutulta lähipelloilta. On riemastuttavaa saada antaa vanhalle pölytetylle tuolille uusi elämä tuoreen maalipinnan avulla. On lohdullista kuunnella ääneen luettua kertomusta, sillä se muistuttaa meitä lapsuudesta tai jostain vielä kaukaisemmasta, ajasta ennen kirjoitustaidon keksimistä.

Äänikirjoja kuunnellaan myös siksi, että ne ovat käteviä ja hyödyllisiä välineitä tutustua tekstiin. Äänikirjan hyödyllisyys tulee esiin esimerkiksi silloin, kun opettajan pitää arvioida opiskelijan kirjoittama kirjallisuusessee eikä hänellä ole aikaa lukea esseeseen käsittelemää teosta painettuna kirjana. Opettaja voi kuunnella teoksen äänikirjana työmatkoillaan ja helpottaa siten omaa aikatauluaan. Suullisen tradition yhteyttä äänikirjaan pohdittaessa hyötynäkökulma on jätettävä sivummalle ja nostettava ihmisten mahdolliset suulliseen tarinankerrontaan yhdistyvät tarpeet tarkastelun keskiöön. Suullisen perinteen tutkiminen palauttaa aikaan, jolloin tieto ja tarinat kulkivat pelkästään suusta suuhun. Jos äänikirjan voidaan ajatella olevan paluu suulliseen traditioon, voidaan sanoa, että olemme myös kirjallisuuden alalla kulkeneet täyden ympyrän ja ainakin osittain palanneet siihen, mistä aloitimme.

Äänikirja yhdistää meidät uudelleen länsimaisen kirjallisuuden suulliseen perinteeseen (Irwin 2009, 359). Ennen kirjoitustaidon keksimistä ja leviämistä sekä vielä pitkään sen

jälkeen kertomukset kulkeutuvat ihmiseltä toiselle suullisen perinteen muodossa eli kerrottuna ulkomuistista jollekin henkilölle, joka taas kertoi tarinan eteenpäin. Vanhimpia länsimaisia tekstejä lukiessa ymmärtää, että ne eivät ole tänä päivänä sellaisessa muodossa, missä ne olivat omana aikanaan antiikin Kreikassa. Silloin ei ollut painettuja kirjoja vaan tarinat esitettiin tai jopa laulettiin toisille esimerkiksi leirinuotiolla. (Kivy 2006, 7.) Suomalaiselle miellelyhtymän suullisen perinteen muuntumisesta kirjalliseen muotoon tuo mitä luultavimmin Elias Lönnrotin tekemä työ runonlaulajien kanssa. Hän kiersi runonlaulajien luona kuuntelemassa ja tallentamassa tarinoita suomalaisten esi-isistä. Näistä kirjalliseen muotoon saatetuista kertomuksista muodostui muun muassa Suomen kansalliseepos *Kalevala*, joka on erittäin merkittävä osa suomalaista kulttuuria ja identiteettiä.

Ruth Finnegan määrittelee suullisen perinteen (oral tradition) kirjassaan *Oral traditions and the verbal arts*. Kyseessä oleva (suullinen) perinne on sanallinen tai ei-kirjoitettu sekä joskus myös tai vaihtoehtoisesti kuuluva tietyille kansalle tai tietyille ihmisille. Se on olenainen ja arvostettu ihmisten keskuudessa ja sitä on siirretty sukupolvelta toiselle pikemminkin yhteisön kuin yhden yksilön voimin. Finnegan kuitenkin toteaa, että suullisen perinteen määrittelemineen tarkasti on hankalaa, sillä sitä koskevat väittämät tukeutuvat usein vakiintuneihin poliittisiin ja yksilöllisiin arvoihin ja kietoutuvat kysymyksiin kansallista ja yksilöidentiteetistä, jolloin suullisen perinteen tutkimineen kriittisesti sekä sen juurien jäljittäminen voi olla erityisen vaikeaa. (Finnegan 1992, 7–8.)

Kirjassaan *Oral Tradition as history* Jan Vansina nostaa esiin Raymond Firthin huomioita Tikopia-saarella asuvan polynesianlaisen yhteisön tarinankerronnasta. Julkaisussa *History and Traditions of Tikopia* (1961) Firth teki huomion, että tällaiset tarinat, joita kerrotaan eteenpäin, kehittyvät esitysten yhteydessä. Niitä ei keksitä alusta saakka itse, vaan niitä muokataan esimerkiksi käyttämällä vanhojen tarinoiden osia, vaihtamalla hahmojen kuvausta tai laittamalla tapahtumat uuteen paikkaan. (Vansina 1985, 12.) Myös länsimaisen kirjallisuuden kulmakiviin lukeutuvat *Ilias*- ja *Odyseia*-runoelmat muokkaantuivat kulki-

essaan esittäjältä esittäjälle sukupolvesta toiseen ennen kuin ne tallennettiin kirjalliseen muotoon (Montgomery, Durant, Fabb, Furniss & Mills 2000, 309). Äänikirja eroaa historiallisesta suullisesta perinteestä siinä, että äänikirjan äänenä toimiva henkilö ei lisää tekstiin mitään omaa tai muokkaa sitä lukiessaan erilaiseksi. Äänikirja ei siis kehitä kertomusta vaan pitää sen siinä muodossa, johon kirjailija on sen kirjoittanut.

Enemmän äänikirjaan verrattavaa toimintaa on lukutaidon heräämisen aikana yleistynyt tapa lukea ääneen toisten kuunnellessa. Esimerkiksi 1600-luvulla Suomessa uskonnollista kirjallisuutta, kuten hartauskirjoja tai saarnakirjallisuutta, luettiin ääneen kotihartauksissa, jossa joukko ihmisiä kokoontui kuuntelemaan ääneen luettua tekstiä. Lukijaksi kelpasi kuka tahansa, joka osasi lukea tekstiä sujuvasti. Tuohon aikaan luettiin ääneen tai ainakin mumisten myös silloin, kun kirjaa luettiin itsekseen. Ihmiset hankkivat kotiin luettavaksi myös almanakkoja ja arkkiveisuja. Kauppiaat markkinoivat arkkiveisuja suullisen perinteen hengessä laulamalla niitä ulkomuistista markkinoilla potentiaalisille asiakkaille. Almanakkoja luettiin itsekseen ja toisille, sillä niistä saatiin maataloudessa tärkeitä tietoja koskien sääitä ja taivaankappaleiden liikkeitä, jotta erilaisia maatilan tehtäviä osattiin tehdä oikeisiin aikoihin. (Laine 2008, 22.)

Kirjallisuus ja lukeminen monipuolistuivat porvariston keskuudessa 1700-luvulla, kun ammattialakohtaisen kirjallisuuden rinnalle suosioon nousivat kaunokirjallisuus ja vierailmailla matkustaneiden matkakertomukset sekä keittokirjat ja erilaiset opaskirjaset. Seuraavalla vuosisadalla lukutaito ja kirjojen saatavuus kirjastotoiminnan alkamisen myötä saavutti kattavammin koko väestön. (Laine 2008, 24.) Näillä vuosisadoilla perheissä ja pienissä yhteisöissä luettiin kirjoja niin itsenäisesti kuin yhteen kerääntyneenä ääneen. Kirjat olivat harvinaisia ja kalliita, joten niiden omistajien luo kokoonnuttiin kuuntelemaan kirjallisuutta. Nämä kokoontumiset muodostivat oman osansa länsimaisen kirjallisuuden suullisen esiintymisen perinteeseen. (Irwin 2009, 359.) Nykyäänkin perheitä kannustetaan luke-

maan lapsille ääneen muun muassa äitiyspakkauksen mukana tulevan kirjan muodossa (Haavisto 2008, 12).

Kirjailijat ovat lukeneet ja lukevat nykypäivänäkin tekstejään ystävien ja perheen lisäksi luentaa kuuntelemaan saapuneelle yleisölle. Sukulaiset kuuntelivat Mark Twainia lukiessa päivän tekstiään, ja Jane Austin luki kirjoituksiaan perheelleen. Charles Dickens sai paljon huomiota kiertueillaan Amerikassa, joilla hän luki tekstejään ääneen mainosten avulla paikalle huokutellulle yleisölle. Esimerkiksi yksi kiertuetta markkinoivista mainoksista kertoo Charles Dickensin lukevan ääneen kertomuksiaan *Doctor Marigold* ja *Trial from Pickwick* helmikuun 4. päivänä vuonna 1869. (Amnell 2014.)

Vielä nykyäänkin kirjailijat osallistuvat tapahtumiin, joissa he lukevat ääneen omia tekstejään. Esimerkiksi maaliskuussa 2014 suomalaiskirjailija Aki Ollikainen esiintyi saksalaisessa elokuvateatterissa osana Leipzigin kirjamesujen Pohjoismaisen kirjallisuuden yö -tapahtumaa. Aki Ollikainen luki otteen kirjastaan *Nälkävuosi* suomeksi, jonka jälkeen kirjan kääntäjä luki saman katkelman saksan kielellä. Tällaiset lukutilaisuudet ovat suosittuja Saksassa. (Rajamäki 2014.) Verkkohaun tulosten perusteella myös Suomessa järjestetään lukutilaisuuksia muun muassa kirjastoissa, kirjakaupoissa ja teatterilavoilla. Näissä tilaisuuksissa kirjailija lukee ääneen katkelmia omista julkaisuistaan tai esimerkiksi näyttelijät lukevat ääneen tietyn kirjailijan tekstejä.

Rajamäki kuvaa artikkelissaan saksalaisen elokuvateatterin tunnelmaa tiiviiksi lukutilaisuuden aikana. Kuuntelijoiden kuvaillaan pidättävän hengitystään ensin kirjailijan ja sitten kääntäjän lukiessa tekstikatkelmaa. Katsomossa kerrotaan olevan niin hiljaista, että sen voi tuntea ihollaan. (Rajamäki 2014.) Kuvailussa lukutilaisuudessa on intiimi, keskittynyt tunnelma, jossa kirjaa ääneen lukevan ääni ja teksti itsessään ovat päähuomiossa. Äänikirjaa voi hyvin verrata lukutilaisuuksien ilmapiiriin, sillä niissä on samankaltaista intiimi-

miyttä. Äänikirjaa kuunnellessa huomio kiinnittyy äänikirjan ääneen ja etenevään tekstiin, mikä saa kuuntelijan uppoutumaan tarinaan.

Tietoa ja tarinoita on välitetty ihmiseltä toiselle suullisesti paljon kauemmin kuin kirjallisesti. Tarinoiden kuunteleminen ja kertominen on siis hyvin perinteikästä, sillä nämä taidot ovat juurtuneet syväälle ihmisen toimintaan. Uskon, että ihmiskunnan suullinen tausta tarinankerronnassa on osaltaan syynä äänikirjojen menestymiseen. Vaikka äänikirjaa ei voi verrata täysin spontaanisti kerrottuun tarinaan (onhan äänikirja ääneen luettu, tiettyyn muotoon toimitettu kirja), sen kuunteleminen on ikaikaista ja siinä on jotain tuttua, mikä luo turvallisuuden tunnetta ja yhdistää nykyihmiset vanhoihin perinteisiin.

3.2 Äänikirjan synty ja kehittyminen

Vaikka äänikirjojen kulutus ja niiden suosio puhkesi kukkaan tavallisten kuluttajien keskuudessa vasta 2000-luvulla, on eräänlaisia äänikirjoja ollut olemassa jo noin 130 vuotta. Maailman ensimmäinen äänilevy oli itse asiassa äänikirja. Sen teki keksijä Thomas Edison vuonna 1877 tallentaessaan äänilevylle ääneen lukemansa lastenrunon "Mary had a little lamb". (Keravuori 1990, 105.) Thomas Edison ei, fonografin keksijän maineestaan huolimatta, ollut ensimmäinen mekaanisen äänentallennuksen ja -toiston keksijä. Aiemmin vuonna 1877 ranskalaisrunoilija Charles Cros näytti suunnitelmansa parliofoni-nimisestä laitteesta Pariisin tiedeakatemialle, mutta prototyypin valmistuskustannusten takia hän ei voinut valmistaa piirustuksistaan mallikappaletta. Amerikkalaiskeksijä sai tehtyä fonografistaan prototyypin ja haettua sille patentin, minkä seurauksena häntä pidetään mekaanisen äänentallennuksen ja -toiston keksijänä. (Gitelman 1999, 63, 72, 98; Keskinen 2008, 65; Sterne 2003, 41.)

Ajatus äänikirjasta on ollut mukana siihen soveltuvan tekniikan kehittymisen alusta saakka. Kun Thomas Edison haki patenttia fonografilleen, hän listasi kymmenen laitteen käyttötarkoitusta. Jo toisena listalla olivat äänikirjat, kun äänikirjoja paljon suosittumaksi noussut musiikin tallentamisen käyttötarkoitus oli listalla neljäntenä. (Keravuori 1990, 105.) Fonografi teki mahdollista totta mahdollistaessaan sen, että edesmenneiden ihmisten ääntä voitiin edelleen kuulla ja sokeat saattoivat lukea rajoitteistaan huolimatta. Edison ajatteli myös, että fonografin avulla kelloista ja nukeista saadaan puhuvia ja sitä voidaan käyttää sanelun apuvälineenä. (Gitelman 1999, 63.) Heti Edisonin kehittämää äänilevyä ei päästy hyödyntämään, sillä levyille ei mahtunut ääntä muutamaa minuuttia enempää. Edison siirtyi muutama vuosi fonografin keksimisen jälkeen kehittämään sähköistä valaistusta, jolloin tuotteen parantelu ja kehittäminen jäi muille. 1880-luvun puolivälissä Charles Sumner Tainter teki Edisonin fonografista parannellun version, jota alettiin kutsua gramofoniksi. (Sterne 2003, 179.) Tämän jälkeen äänentallennus- ja äänentoistoteknologia on kehittynyt erilaisia polkuja pitkin.

Vasta 1920-luvulla Yhdysvalloissa ja Euroopassa alettiin valmistaa äänikirjoja eli niin sanottuja puhuvia kirjoja (talking books). Yhdysvalloissa otettiin käyttöön 33,5 kierrosta minuutissa pyörivä LP-levy, joka tuli ensimmäisenä näkövammaisten käyttöön. LP-levy pääsi kaupalliseen levitykseen vasta 1940-luvulla. Eri maissa käytettiin äänikirjojen valmistuksessa eri tekniikkaa, joten samankieliset maat eivät pystyneet hyödyntämään jo naapurimaassa valmiina olevaa äänitettä. 1930-luvulla saksalainen Badische Anilin- und Soda-Fabrik (BASF) kehitti ensimmäisen magnetofonin, joka tuli äänentoistolaitteeksi levysoitinten rinnalle. Äänikirjatuotantoon magnetofoni otettiin mukaan 1950-luvulla, sillä magnetofoninauhat kestivät käyttöä äänilevyjä paremmin ja niille pystyttiin äänittämään ajallisesti enemmän. Nopeasti huomattiin, että magnetofonia oli vaikea käyttää, sillä nauhat saattoivat katkeilla tai kääntyä kelalla väärin päin. Tämän takia Englannin Royal National Institute for the Blind alkoi kehittää helppokäyttöisempää kasettia 1950-luvun puolivälin jälkeen. (Keravuori 1990, 105–107.)

Vuonna 1960 Englannissa saatiin markkinoille Clarke & Smith International Ltd -yhtiön valmistama kasettinauha ja kuuntelulaite. Aluksi kasettien nauhoille voitiin äänittää jopa 18 raitaa ja 20 tuntia ääntä, mutta itse kuuntelulaite oli suuri ja painava. Viisi vuotta myöhemmin Clarke & Smith julkaisi kevyemmän magnetofonin ja pienemmän kuusiraita-kasetin, johon mahtui 12 tunnin äänitys. Tämä uusi tekniikka tuli laajalti käyttöön varsinkin Kansainyhteisömaissa, mutta monet Euroopan maat sekä Yhdysvallat käyttivät edelleen äänikirjatuotannossaan äänilevyjä. Pohjoismaihin äänikirjatuotanto saapui suunnilleen 1950-luvun puolivälissä. Pohjoismaissa odoteltiin helppokäyttöisemmän teknologian julkaisemista, joten äänikirjoja ei tallennettu äänilevyille vaan ne äänitettiin suoraan magnetofoninauhoille. (Keravuori 1990, 106–107.)

Äänikirjojen määrä kasvoi nopeasti Englannissa ja Yhdysvalloissa. Vuonna 1952 Englannissa äänikirjamuodon oli saanut jo parituhatta kirjaa, Yhdysvalloissa äänikirjoja oli useita tuhansia. Yhdysvalloissa äänikirjojen valmistamista vauhditti Recording for the Blind -järjestö, joka vuodesta 1951 lähtien äänitti veloituksetta opiskelijoille oppikoulun ja yliopiston kurssikirjoja sekä ammattikirjallisuutta vapaaehtoisten lukijoiden avustuksella. Amerikkalaiset tekivät työtä myös Euroopan äänikirjatuotannon hyväksi perustamalla Pariisiin vuonna 1956 äänikirjastudion, jonka tehtävänä oli kopioida äänitteitä Euroopan ja Lähi-idän kirjastoja varten. Äänikirjastudion perustaneen American Foundation for Overseas Blind -järjestön tehtävänä oli myös pitää yllä kansainvälistä luetteloa äänikirjoista. (Keravuori 1990, 106–107.)

Suomessa äänikirjoista oli haaveiltu jo 1930-luvulla, mutta vasta vuonna 1955 Sokeain Keskusliitto ja Sotasokeat ry alkoivat tehdä yhteistyötä äänikirjatuotannon hyväksi. Alkoi kehittyä kovaa vauhtia, ja uusia laitemerkkejä tuli markkinoille jatkuvasti. Tuotannon aloittamiseksi Suomen, Ruotsin ja Norjan sokeainjärjestöt valitsivat äänikirjojen kuuntelulaitteiksi norjalaisten valmistamat Tandberg-magnetofonit. Kirjoja sokeille -yhdistys, Sokeain Keskusliitto ja Sotasokeat ry perustivat äänikirjatoimikunnan, jonka tehtävänä oli tuottaa

äänikirjoja näkövammaisille. Äänikirjoja valmistettiin aluksi toimikunnan, lahjoitusten ja vapaaehtoisten lukijoiden avulla. Vuonna 1963 Sokeain Keskusliitto sai kerättyä varoja valtakunnallisella keräyksellä ja perusti uuden äänitysstudion syrjäyttäen siihen asti toimineen äänikirjatoimikunnan äänitysstudion. Studion tekniikkaa parannettiin ja lukijoille alettiin maksaa palkkaa, mikä tiukensi lukijoiden valintakriteereitä. (Keravuori 1990, 107–110.)

Suomessa tekijänoikeuskysymykseen tartuttiin heti äänikirjojen valmistamisen alettua. Kirjojen tekijöiltä kysyttiin lupaa kirjan äänittämiseen aina erikseen ennen äänikirjan tuottamista. Kirjailijat asennoituivat äänityspyyntöihin pääasiassa myönteisesti. Tanskassa asia oli ratkaistu niin, että kirjailijat antoivat yleisesti luvan kirjojensa äänittämiseen. Toisin toimittiin Ruotsissa, ja 1950-luvun lopulla käytiin ns. äänikirjaoikeudenkäynti, jossa kiellettiin kirjojen äänittäminen äänikirjoiksi ilman tekijöiden lupaa. Lupien anominen loppui Suomessa vuonna 1961, kun uuden tekijänoikeuslain mukaan kirjoista sai tehdä kappaleita pistekirjoituksella tai äänittämällä näkövammaisten lainaustarkoituksiin. (Keravuori 1990, 110–111.)

Suomen näkövammaisjärjestöt ja kirjasto päättivät ottaa käyttöön englantilaiset Clarke & Smith -kuusiraitakasetit ja niiden kuuntelulaitteet 1960– ja 1970-lukujen vaihteessa. Nämä kasetit olivat magnetofoninauhoja kestävämpiä ja edullisempia, ja ne toivat mahdollisuuden käyttää myös Englannin The Royal National Institute for the Blind -kirjaston äänikirjoja. Clarke & Smith -kasetit olivat käytössä 1970-luvulla Suomessa ja Englannissa, mutta myös Kanadassa, Espanjassa ja Sveitsissä. Yhdysvalloissa käytettiin yhä äänilevyjä ja neliraitakasetteja ja muissa maissa käytössä olivat avonauhat tai C-kasetit. (Keravuori 1990, 119–120.)

Vuonna 1990 Keravuori toteaa Suomen tilanteesta, että kirjaston oma äänikirjatuotanto äänitetään C-kaseteille eikä muutoksia kannata tehdä tekniikan nopean kehityksen takia.

Lisäksi Keravuori arvioi, että tulevaisuudessa tullaan käyttämään digitaalitekniikkaa. (Keravuori 1990, 150–153.) Muutosten kannattavuuden epäileminen oli ymmärrettävää, sillä olihan äänentallennuksen ensimmäinen vuosisata jo kulunut tekniikan kehittyessä ja rinnakkaisten laitteistojen kilpaillessa toistensa kanssa. Keravuori oli vuoden 1990 arviossaan oikeassa, sillä äänikirjatuotannossa, kuten myös muussa kirjojen tuotannossa, on siirrytty käyttämään digitaalitekniikkaa.

Vielä vuonna 1990 Näkövammaisten kirjaston äänikirjat olivat pääasiassa näkövammaisten käytössä, mutta Keravuori uskoi, että lainaajakunta laajenee myös muista lukemisrajoitteisista henkilöistä, kuten ikääntyvistä tai vaikeasti lukihäiriöisistä. (Keravuori 1990, 163.) Vaikka äänikirjojen kohderyhmänä olivat näkövammaiset, tarjottiin äänikirjoja kuluttajille myös kaupallisella puolella. Äänikirjojen myynti oli kuitenkin vähäistä. *Publishers Weekly* -lehdessä Benjamin Cheever toteaa, että äänikirjat ovat olleet jossain määrin kuluttajien tietoisuudessa 1980-luvun alkupuolelta saakka, mutta ne eivät ole missään vaiheessa olleet suosittuja (Cheever 2005, 26). Tähän on todennäköisesti vaikuttanut se, että äänikirja oli kuluttajan kannalta hankalasti käytettävä ja vaikeasti liikuteltava. Kun äänikirjoja alettiin julkaista CD-levynä, kuluttajat saattoivat kuunnella niitä kotiin hankituilla CD-soittimilla sekä autostereoilla. Mp3-äänitiedostojen ja -laitteistojen kehittymisen seurauksena äänikirjojen kuunteleminen on vielä helpompaa. Näyttää siis siltä, että teknologian muututtua kevyemmäksi äänikirjoille löydettiin uusia kohderyhmiä ja käyttötarkoituksia. Seuraavassa alaluvussa tarkastelen äänikirjojen nykytilaa ja 2000-luvun kehitystä äänikirjatuotannossa.

3.3 Äänikirja 2000-luvulla

Äänikirja on kulkenut pitkän tien tullakseen siihen asemaan ja siihen muotoon, jossa se nykyään on. Äänikirja tuli markkinoille näkövammaisten ja lukihäiriöisten apuvälineenä,

laajeni auttamaan myös muita lukemisen kanssa kamppailevia ja on nyt kaikkien saatavilla oleva nautinto, josta ei ole Irwinin mukaan syytä tuntea syyllisyyttä (Irwin 2009, 367). Äänikirja on edelleen tärkeä apuväline näkövammaisille tai muuten lukemisesteisille ja sen hyödyistä tehdään jatkuvasti tutkimuksia. Esimerkiksi valtion ylläpitämän erikoiskirjaston Celian teettämästä asiakastytyväisyystutkimuksesta kävi ilmi, että äänikirjoista on apua lukihäiriöistä kärsiville. Celiällä on valikoimissaan myös äänioppikirjoja, joista on apua sellaisissa lukivaikeuksissa, joissa painetun tekstin lukeminen on hidasta tai virheeltistä. Celian asiakastytyväisyystutkimukseen vastanneista 579 oppikirjapalveluita käyttäneestä henkilöstä 98 prosenttia oli sitä mieltä, että äänioppikirjat ovat olleet hyödyllinen oppimisen tuki. Celian äänikirjoja käytetäänkin opetuksessa jo monissa kouluissa ympäri maata. (Celia 2011.)

Toinen esimerkki äänikirjojen hyödyllisyydestä apu- ja kuntoutusvälineinä on Teppo Särkämön havainto väitöskirjassa *Music in the recovering brain*, jossa hän tutkii musiikin ja äänikirjojen vaikutusta aivoinfarktin saaneiden henkilöiden toipumiseen. Tutkimuksen mukaan päivittäinen musiikin kuunteleminen parantaa mielialaa ja kognitiivista toipumista aivoinfarktin jälkeen. Vaikka pelkkien äänikirjojen kuunteleminen ei tuonutkaan yhtä positiivisia tutkimustuloksia, niiden huomattiin parantavan kuuloinformaation käsittelyä. (Särkämö 2011, 5.) Voidaan siis todeta, että äänikirjojen kirjallisuus- ja viihdearvon lisäksi niillä on myös kuuntelijoiden elämään vaikuttavia ominaisuuksia, jotka voivat parhaimmillaan parantaa elämänlaatua sekä auttaa oppimisessa ja toipumisessa. Äänikirjojen tekninen kehittyminen on aiheuttanut ilmiön, joka on laajentanut äänikirjojen käyttäjäkuntaa myös tavallisia painettuja kirjoja lukeviin kuluttajiin. Enää äänikirjat eivät ole pelkästään näkövammaisten tai lukihäiriöstä kärsivien suosiossa vaan niitä kuunnellaan kaikkialla erilaisilla äänentoistolaitteilla yhtä sujuvasti kuin musiikkia.

Painettujen kirjojen rinnalla kuluttajille suunnattuja äänikirjoja ryhdyttiin julkaisemaan CD-tallenteina 2000-luvun alussa. Niiden myynti oli kuitenkin vaisua, sillä tarjontaa ei ollut

riittävästi. (Ekholm & Repo 2010, 95.) Edeltäjänsä C-kasettiin verrattuna CD-äänikirjan äänenlaatu oli parempi, mutta kannettavien CD-soitinten käyttäminen koettiin hankalaksi. Esimerkiksi *Don Quijote* on äänikirjana 35 CD-levyn mittainen (Cheever 2005, 26), mikä tuo käyttäjälle haasteita äänikirjan kuuntelemisessa ja mukana kuljettamisessa. *Kirja tienhaarassa 2020* -teoksessa väitetäänkin, että tallenteiden muodossa olevien sähköisten kirjojen julkaiseminen ja myynti olisi jäämässä välivaiheeksi (Ekholm & Repo 2010, 95).

Myös *Publishers Weekly* -lehti on nostanut ladattavien äänikirjojen suosion kasvun esiin artikkeleissaan. Shannon Maughan viittaa myyntitutkimuksiin, joiden mukaan vuonna 2008 äänikirjojen kokonaisymyynti laski hieman, mutta ladattavien äänikirjojen myynti kasvoi (Maughan 2010). Omassa artikkelissaan Cory Doctorow on samoilla linjoilla: CD-äänikirjojen myynti laskee ja digitaalisten nousee. Hän myös kysyy, miksi antiikkisia CD-äänikirjoja myydään yleisölle, joka yleensä haluaa kuunnella niitä kannettavilla mp3-soittimilla. (Doctorow 2009, 31.) Lukemieni lähteiden perusteella yleinen mielipide näyttää olevan se, että ladattavat äänikirjat ovat jättämässä CD-äänikirjat taakseen. Tämän takia on ollut kiinnostavaa tutkia myös myyntitilastoja ja huomata, että ainakaan vielä Suomessa ladattavat äänikirjat eivät hätyyttele tallenteiden myyntilukuja.

Suomen kustannusyhdistys ry:n tilastojen mukaan äänikirjojen fyysisten tallenteiden kappalemääräisessä myynnissä kaunokirjallisuuden osalta tapahtui notkahdus vuonna 2010 myynnin pudotessa 17,1 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Tallenteiden myynti kuitenkin kasvoi heti seuraavana vuonna kymmenen prosenttia ja vuonna 2012 kasvua oli jo 136,6 prosenttia. Samaan aikaan kaunokirjallisuutta edustavien ladattavien äänikirjojen kappalemääräinen myynti kasvoi vuonna 2010 560 prosenttia ja se jatkoi kasvuaan seuraavana vuonna 221,2 prosenttia, jonka jälkeen se kääntyi yllättävästi laskuun pudoten edelliseen vuoteen verrattuna 17 prosenttia. Nämä luvut koskevat äänikirjojen kokonaisymyyntiä, joka koostuu suoramyyntistä ja jälleenmyyjille toimitetuista kappaleista. (SKY 2013b.) Kaunokirjallisuuden tallenteet eivät tilastojen perusteella näytä olevan katoa-

massa ladattavien äänikirjojen tieltä. Päinvastoin, vuonna 2012 tallenteiden kappalemääräinen myynti kasvoi ladattavien äänikirjojen myynnin kääntyessä laskuun. Voi olla, että CD-tallenteisia äänikirjoja suosivat kuuntelevat äänikirjoja paikassa, jossa kannettavaa laitetta ei tarvita, kuten autossa tai kotona, jolloin useammat CD-levyt tai levykotelo eivät häiritse käyttöä.

Tallenteiden muodossa kaunokirjallisuutta myytiin äänikirjoina huomattavasti enemmän kuin ladattavia äänikirjatiedostoja. Vuonna 2010 fyysisiä tallenteita myytiin 58 800 kappaletta (775 100 e), kun ladattavien äänikirjojen myyntimäärä oli 3 300 kappaletta (18 300 e). Vuonna 2011 vastaavat luvut olivat 64 700 kappaletta (906 000 e) ja 10 600 kappaletta (99 700 e). Molempien tallennusmuotojen myynti kasvoi vuoden aikana, vaikkakin ladattavien äänikirjojen myynnin prosentuaalinen kasvu oli suurempi. Seuraavana vuonna myynnin kehitys näytti erilaiselta, kun fyysisten tallenteiden myynti kasvoi huomattavasti ladattavien tiedostojen myynnin jäädessä edellisvuotta alhaisemmaksi: vuonna 2012 myytyjen tallenteiden kappalemäärä oli 153 100 (929 900 e) ja ladattavien äänikirjojen 8 800 (73 300 e). (SKY 2013b ja SKY 2013c.) Suomen kustannusyhdistyksen tilastojen tiedot on kerätty yhdistyksen jäsenkustantajilta, joten tilastot eivät huomioi äänikirjamyyntiä esimerkiksi ulkomaisilta internetsivustoilta.

Fyysisten tallenteiden ja ladattavien äänikirjojen myyntiluvuissa on toisiinsa verrattuna merkittävän suuret erot. Näiden lukujen perusteella ei voida vielä sanoa, että ladattavat äänikirjat olisivat syrjäyttämässä fyysisiä tallenteita, vaikka ladattavien äänikirjojen myyntimäärät ovat kasvaneet suuremmiksi verrattuna muutaman vuoden takaisin myyntilukuihin. Fyysisten ja ladattavien äänikirjojen myyntimäärien heilahtelut voivat johtua kustantamojen vaihtelevasta markkinointipanostuksesta. Kun kustantamot kohdentavat markkinointia esimerkiksi ladattaviin äänikirjoihin, niiden myynti kasvaa, mutta kampanjan loputtua myynnissä tapahtuu notkahdus. Kirjakaupat vaikuttavat myös osaltaan äänikirjojen myyntiin. En muista, että vielä 2000-luvun alussa kirjakaupoissa olisi ollut omaa hyl-

lyä tai osastoa äänikirjatallenteille, mutta nyt niille on varattu selkeästi oma tila. Tuotteen esillepano ohjaa kuluttajakäyttäytymistä ja kasvattaa siten tuotteen myyntiä.

Fyysisten ja ladattavien äänikirjojen myyntimäärien erot voivat johtua myös siitä, että kuluttajilla ei ole vielä ladattavien äänikirjojen kuuntelemiseen tarvittavaa laitteistoa tai niiden käyttöön vaadittavaa osaamista. Mahdollisesti tämän takia suomalaiset kustantajat vaikuttavat luottavan enemmän fyysisten äänikirjatallenteiden myyntiin lukuun ottamatta ladattavien äänikirjojen menestysvuotta 2011. Suomen kustannusyhdistys ry:n ”Julkaistut uutuudet, digitaaliset julkaisut 2008–2012” -tilaston mukaan vuonna 2010 uusia kaunokirjallisuuden äänikirjatallenteita julkaistiin 50 kappaletta, kun ladattavien äänikirjojen vastaava luku oli 29 kappaletta. Vuonna 2011 ladattavia äänikirjoja julkaistiin enemmän. Uutuustallenteita julkaistiin 43 kappaletta, kun ladattavia äänikirjoja pääsi markkinoille 52 kappaletta. Seuraavana vuonna luvut olivat kääntyneet taas: uusia äänikirjatallenteita julkaistiin 55, kun ladattavien määrä jäi 35:en. (SKY 2013d.) Äänikirjatallenteiden ja ladattavien äänikirjojen julkaisumäärien suhde vaihtelee. Toisena vuonna fyysisiä tallenteita julkaistaan enemmän kuin ladattavia tallenteita ja toisena vuonna taas päinvastoin. Tällainen heilahtelu voi kertoa siitä, että kustantajat ovat epävarmoja uuden tilanteen edessä ja tunnustelevat markkinoita löytääkseen oikeanlaisen suhteen fyysisten ja ladattavien tallenteiden välillä, jotta voisivat vastata kuluttajien vaatimuksiin.

4 ÄÄNIKIRJAN TEKOPROSESSI

4.1 Kustantajien valinnat

Kirjakustantajien on pitänyt reagoida kuluttajien käyttäytymisessä tapahtuneeseen muutokseen, joka on saanut kirjallisuuden käyttäjät kiinnittämään huomionsa helposti saatavilla olevaan verkon tarjontaan kirjakauppojen ja kirjastojen sijaan. Kirjan on vaikea kilpailla ympäristössä, jossa kuluttaja voi tietokoneen välityksellä päästä muutamassa sekunnissa käsiksi miljooniin verkkosivuihin, sähköisiin teoksiin, blogeihin, uutisiin, videoleikkeisiin ja henkilöihin ympäri maailman. *Kirja tienhaarassa vuonna 2020* -kirjassa todetaan, että kustantajien olisi hyvä asennoitua verkkoympäristöön positiivisesti sen sijaan, että se koettaisiin uhkana. Tiedon vapaan käytettävyyden takia suljetuille järjestelmille (kirjastot, oppilaitokset, kustantamot) käy huonosti, sillä ihmiset suuntaavat huomionsa avoimiin ympäristöihin. Myös kustantajien on mukauduttava uuteen tilanteeseen ja tarjottava tuotteita ja palveluita laajenevassa, avoimessa informaatio- ja palveluympäristössä. (Ekholm & Repo 2010, 90–92.)

Verkkoympäristössä on kysyttävä miten ja mitä kanavia pitkin ihmiset lukevat ja löytävät lukemista sen sijaan, että kohdistetaan painopiste siihen, mitä ihmiset lukevat (Ekholm & Repo 2010, 94). Toisin sanoen jos tuote ei ole saatavilla helposti ja kuluttajan haluamalla tavalla, tuotteen menestyminen markkinoilla vallitsevassa kilpailussa on epätodennäköistä. Kirjakustantamoilla on mahdollisuus käyttää verkkoympäristöä hyväkseen luomalla uudesta teoksesta dynaaminen tuote, jolla on painetun kirjan muodon lisäksi oma verkkoidentiteetti. Painetun kirjan julkaisemisen lisäksi kustantamo julkaisee samasta teoksesta myös e-kirjan, mobiilikirjan, äänikirjan ja vaikka verkkosarjakuvan. Verkkoympäristössä olevat tuotteen muodot toimivat osana kirjan tuotantoa ja markkinointia. Niiden kautta voidaan tarjota kuluttajalle helposti lisää palveluja ja laajempia kokonaisuuksia

käyttöön. Esimerkiksi matkaoppaan mukana voi saada mobiilipäivityksen ja mahdollisuuden hakea uusia matkaoppaita laajemmasta tietokannasta. Kustantajan on myös mahdollista tarjota verkkoympäristössä näytteitä painettavana julkaistavasta teoksesta ja näin houkutella kuluttajaa ostamaan varsinainen konkreettinen kirja. Tätä keinoa esimerkiksi *Viivi & Wagner*-sarjakuvan kustantaja on käyttänyt markkinoidessaan sarjakuva-albumeja. (Ekholm & Repo 2010, 92–94.)

Kirjakustantajat eivät suoraan julkaise jokaisesta kirjasta äänikirjaa vaan teoksen soveltuvuutta äänikirjaksi punnitaan jo varhaisessa vaiheessa julkaisuprosessin aikana ja jokainen nimike käsitellään erikseen. Äänikirjoja julkaisevan Random House Audion tiedottaja Nicole Kuritsky painottaa, että äänikirjoja valitessa otetaan monta asiaa huomioon ja valitulle tarinalle pyritään antamaan äänikirjana aivan oma elämä. (Maughan 2010.) Äänikirjoista ei pyritä tekemään painettujen kirjojen sivutuotteita vaan niiden on voitava seisoa omilla jaloillaan ja tarjottava kuulijalleen ehjä elämys.

Kirjan valintaprosessissa on otettava huomioon myös kaunokirjallisuuden laji, jota kirja edustaa, sekä kirjan tyyli. Novellit ja runot sopivat pääosin hyvin äänikirjoiksi, koska novellien tiiviitä kertomuksia on helppo seurata kuuntelemalla ja useimmat runot pääsevät omaan elementtiinsä ääneen luettuina. Kerrontaa painottavat romaanit soveltuvat äänikirjoiksi ongelmitta, mutta monet modernit ja postmodernit romaanit ovat tarkoitettu luettavaksi hiljaa itsekseen ja näin ollen eivät sovellu kovinkaan hyvin äänikirjoiksi. Visuaaliset runot eivät avaudu kuuntelijalle äänikirjana, sillä paperille painettu runon muoto on olennainen osa runoa eikä sitä voi välittää äänikirjan kautta. (Irwin 2009, 365.)

Kun kirjasta on päätetty julkaista äänikirja, kustantamon on valittava, julkaistaanko äänikirja vain digitaalisena, ladattavana tiedostona, digitaalisena tiedostona ja CD-levynä vai jossain muussa formaatissa. Tämän valinnan sanelee usein raha, minkä toteaa myös BBC Audiobooks American digitaalisten sisältöjen myyntijohtaja Traci Cothran: äänikirjan val-

mistamiseen on varattava iso osa sen tuottamiseen varatuista rahoista. Valmistuskustannukset ovat laskeneet, mutta CD-äänikirja on edelleen voittojen tavoittelun kannalta huonompi vaihtoehto kuin ladattava äänikirja. Anthony Goff Hachette Audiosta nostaa esimerkiksi pitkät scifi- ja fantasiakirjat, joiden valmistaminen äänikirjaksi voi maksaa 30 000–40 000 dollaria. Voiton saaminen tuotteesta vaikeutuu myös myyntivaiheessa, kun CD-äänikirjat kilpailevat ostajista usein edullisimpien painettujen kirjojen kanssa. Tämän takia äänikirjan julkaiseminen vain tiedostomuodossa on järkevää, sillä ladattavan äänikirjan hinta on kilpailukykyisempi. (Maughan 2010.)

Ladattavat tiedostot ovat käyttökelpoisia myös backlist-nimekkeiden elävöittämisessä. Nimekkeitä voidaan tuoda uudelleen esille vuosien takaa. Esimerkiksi vampyyritarinoiden ollessa taas suosittuja kustantamo voi julkaista nopeasti ja kustannustehokkaasti tiedoston jopa sata vuotta vanhan, unohdetun vampyyrikertomuksen ja saada tuloja teoksesta, joka ei ole ollut hyllyssä pitkään aikaan. Vanhojen julkaisujen uudelleen kuluttajien tietoon nostamisen lisäksi äänikirjamuodossa olevalla uudella tuotteella voidaan auttaa ensipainosta menestymään ja samalla selvittää, kuinka kiinnostuneita kuluttajat ovat uudesta kirjasta. Kun uusi, tuntematon kirjailija julkaisee ensimmäisen kirjansa, kustantaja painaa pienen ensipainosmäärän, koska kirjan vastaanottoa on vaikea arvioida eikä tuntemattomalle kirjailijalle ole tarjolla hyllytilaa kirjakaupoista. Sitten jos ladattava äänikirja alkaa menestyä, painosmäärää voidaan lisätä ja CD-äänikirja julkaista. (Maughan 2010.) Äänikirjasta on hyötyä kustantamoille, koska sen avulla voidaan tuoda uudelleen esille jo unohtuneita kirjoja sekä testata uuden kirjailijan tai uuden julkaisun menestystä ennen suurien painosmäärien painamista tai CD-äänikirjan julkaisemista.

Menestymiseen äänikirjamarkkinoilla vaikuttaa kyky tehdä oikeita valintoja äänikirjaksi muutettavan kirjan kohdalla (Irwin 2009, 366). Äänikirjan tekeminen ei ole niin yksinkertaista kuin voisi kuvitella. On päätettävä, kuka toimii äänikirjan ohjaajana ja tuottajana, lukeeko tekstin nauhalle kirjailija itse vai ehkä jokin näyttelijä ja millainen äänitystyyli ää-

nikirjaan valitaan. Kun äänikirjojen tuotanto ja suosio kasvaa, myös ohjaajien ja tuottajien määrä ja laatu kasvaa. Myös kuluttajilla on erilaisia mieltymyksiä ja kustantamon on otettava ne huomioon tehdessään äänikirjaa. (Irwin 2009, 365–366.)

4.2 Äänikirjojen äänet

Vielä vuonna 2001 *Kirja 2010: kirja-alan kehitystrendit* -julkaisussa äänikirja määritellään ääneen luetuksi kirjaksi, jossa on vain yksi lukija, ei tehosteita eikä dramatisointia. Äänikirjan ensisijaiseksi kohdeyleisöksi mainitaan heikkonäköiset ja muut lukemisrajoitteiset, ja äänikirjoja kuuntelevien osuuden kerrotaan lisääntyvän. (Joensuu, Koskimaa, Repo & Heilmann 2001b, 21.) Nyt äänikirjoja kuuntelevien ja heidän mieltymystensä määrän noustua kustantajien on päätettävä, millaista äänitystyyliä minkäkin äänikirjan kohdalla käytetään. Yksi tutuimmista äänitysvaihtoehdoista monelle on varmasti suora lukeminen, joka vastaa *Kirja 2010: kirja-alan kehitystrendit* -julkaisun määritelmää äänikirjasta. Äänitysvaihtoehtojen monipuolistuttua äänikirjassa voi nykyään olla myös yksi lukija, joka antaa erilaiset äänet kirjan eri hahmoille, tai laajempi näyttelijäjoukko, jonka kesken on jaettu eri hahmojen vuorosanat. Musiikin lisäämisestä äänikirjaan on ristiriitaisia mielipiteitä. Toisten mielestä musiikki voi parantaa äänikirjakokemusta, kun taas toisten mielestä se voi vallata sijaa tekstiltä. (Irwin 2009, 366.)

Kun äänitystyyppi on päätetty, äänikirjalle on valittava lukija tai lukijat, äänikirjan ääni. Ensimmäisinä vuosina, kun äänikirjoja alettiin äänittää Suomessa näkövammaisten tarpeisiin 1950–1960-luvuilla, lukijoiksi kelpasivat vapaaehtoiset, muun muassa partiolaiset ja eläkeläiset (Keravuori 1990, 110). Keravuori kertoo, että äänikirjojen ääniksi tarjokkaita on ollut vuosien saatossa paljon, ja 1980-luvulla äänikirjan lukijaksi valittavalta vaadittiin selkeää ja sujuvaa puhetapaa sekä koelukuja, joiden perusteella hakija saattoi päästä työhön (Keravuori 1990, 150). Nyt voidaan pohtia, voisiko kirjailija itse toimia oman kirjansa ää-

nikirjan äänenä vai tulisiko työhön palkata tunnettu näyttelijä tai ammattilainen, joka toimii työkseen äänikirjojen äänenä. (Irwin 2009, 365–366). Näyttää siltä, että kilpailu päästä äänikirjan ääneksi on kasvanut eikä pelkkä selkeä ja sujuva puhetapa enää riitä. Ääneltä vaaditaan syvyyttä ja persoonallisuutta sekä jotain, mikä vastaa kuluttajien toiveita, herättää mielenkiintoa ja ennen kaikkea myy hyvin.

Ääneen lukeminen vaatii äänikirjan ääneltä ammattitaitoa ja ymmärrystä mediumin luonteesta. Kirjan tekstiä pitää kunnioittaa eikä sen virheitä korjata, ellei kyseessä ole selkeä painovirhe. Kielenkäytön on oltava luontevaa, joten äänikirjan äänen on valmistauduttava ääneen lukemiseen, että hän osaa rytmittää tekstiä ja painottaa lauseita ja sanoja oikeassa kohdassa. Vieraiden sanojen ääntäminen vaatii myös valmistautumista, että kuuntelija hahmottaa, mistä sanasta on kysymys. Äänikirjan äänen on myös ymmärrettävä lukemansa, sillä mikäli hän ei ymmärrä tekstin sisältöä, se välittyy hänen äänestään kuuntelijalle. Tekstin herättämä kiinnostus tai sen puute kuuluvat myös tallenteella. Äänikirjan äänen onkin pyrittävä keksimään keinoja, jolla saa pidettyä yllä omaa kiinnostustaan tekstiä kohtaan. (Eronen 2007, 26–27.)

Vaikka kirjailija oman kirjansa äänenä on looginen vaihtoehto, ei hän välttämättä ole äänikirjan kuuntelijan kannalta paras valinta. Irwin vertaa ääneen lukijaa musiikin esittäjään. Musiikkikappaleen säveltäjä ei välttämättä pysty esittämään sävelmäänsä niin hyvin kuin joku toinen artisti, samalla tavalla joku toinen kuin kirjan kirjoittaja voi olla parempi muuttamaan tekstin ääneksi. Esimerkiksi Douglas Adamsin esiintyminen *Hitchhiker's Guide to the Galaxy* -äänikirjassa jää latteaksi. Toisaalta kirjailija voi olla hyväkin valinta. Irwin myöntää, että esimerkiksi Frank McCourtin kirjojen äänenä kirjailija itse on paras vaihtoehto. (Irwin 2009, 365.) Laura Colebank Tantor Audiosta nostaa esiin ajatuksen, että kirjailijan toimiminen äänikirjan äänenä tekee lopputuloksesta intiimimmän (Boretz 2010a, 2). Laura Colebankin ajatukseen on helppo yhtyä, sillä on johdonmukaista, että kirjailija voi ääneen lukiessaan pukea tekstinsä sellaiseen muotoon, kun hän on

kirjoittaessaan sen mielessään ajatellut. Lisäksi teksti ei kulje yhden ylimääräisen välikäden kautta vaan se kuullaan suoraan kirjailijalta. Verkkokauppojen (muun muassa cdon.com ja adlibris.com) tietojen mukaan suomalaisista kirjailijoista omia tekstejään ovat lukeneet ääneen äänikirjoiksi muun muassa Tommy Tabermann, Jouni Hynynen ja Eppu Nuotio, mutta pääosin äänikirjalle on valittu toinen lukija.

Puheen kautta itsensä ilmaiseminen voi olla osalle kirjailijoista vierasta, jolloin tekstin vastaanottaminen kuulijalle vaikeutuu. Uudelle ja tuntemattomalle maaperälle astuessaan ääneen lukemisessa harjaantumaton kirjailija voi tuntea ahdistusta joutuessaan vastamaan lukijoiden asettamiin paineisiin kuulla kirjailija äänikirjan äänenä (Boretz 2010a, 2). Lukuisten äänikirjojen – myös omien kirjojensa – äänenä toiminut Andrew McCarthy pitää omien kirjojensa äänittämistä vaikeampana kuin muiden kirjailijoiden, koska toisen henkilön tekstiin on helpompi heittäytyä eikä kirjoittajan motiiveja tai tekstin järkevyyttä tarvitse pohtia. Omaa tekstiä lukiessa huomio kiinnittyy tekstiin jääneisiin virheisiin, minkä takia sitä on tuskallista lukea. (Boritz 2010c, 10.) Lukijoiden toiveista ja trendien seuraamisepaineista huolimatta lopputuloksen kannalta voi joskus olla parempi valita ääneksi joku muu kuin kirjailija itse.

Kuuluisien näyttelijöiden valitseminen äänikirjojen ääniksi on tullut yhä suosituimmaksi. On kuitenkin muistettava, että näyttelijät ovat ammattilaisia näyttelemisessä ja roolihahmojen esittämisessä ja saattavat tahattomastikin tuoda äänikirjaan ei-haluttuja miellelyhtymiä tai värittää tarinaa ohjaten kuulijaa tiettyä tulkintaa kohti. (Irwin 2009, 366.) Andrew McCarthy painottaa, että äänikirjojen äänittäminen on opeteltu taito, joka vaatii erilaista osaamista kuin näytteleminen. Tämän takia kaikista hyvistä näyttelijöistä ei välttämättä ole hyviksi äänikirjan ääniksi. (Boretz 2010b, 18.) Irwin nostaa esimerkkinä Ian McKellenin ääneen lukeman Homeroksen *Odysseia*-eepoksesta tehdyn äänikirjan, joka saa aikaan miellelyhtymän McKellenistä esittämässä velho Galdalfia *Taru sormusten herrasta* -elokuvatrilogiassa, mikä tuo tarinaan oudon lisämausteen. (Irwin 2009, 366.)

Vaikka näyttelijä äänenä ei synnyttäisikään mielleyhtymiä hänen aikaisempiin roolihahmoihinsa, voi näyttelijän tulkinta kirjan henkilöiden äänistä tuottaa hahmosta vaikutelman, jota kuuntelija ei itse tekstiä lukiessaan olisi saanut. Irwin kertoo artikkelissaan tapauksesta, jossa äänikirjan äänenä toiminut henkilö oli tulkinnut kirjan hahmon vuorosanat niin, ettei Irwin pitänyt kyseisestä hahmosta. Kun hän sitten luki tekstin itse, kirjan hahmo oli näyttäytynyt positiivisemmassa valossa. (Irwin 2009, 366.) Kohtasin samanlaisen tilanteen omassa kandidaatintutkielmassani. Vertasin Ernest Hemingwayn *Vanhus ja meri* -pienenisromaanin painettua suomennosta ja samasta suomennoksesta tehtyä äänikirjaa ja huomasin, että Ismo Kallion ääneen lukemassa tarinassa vanhuksen hahmo avautui minulle katkerana ja jopa hieman pelottavana hahmona, kun taas lukiessani tekstin itse vanhus näyttäytyi lempeämpänä ja helposti lähestyttävämpänä ihmisenä (Piipponen 2011, 17). Äänen valinta voi siis vaikuttaa jopa negatiivisesti alkuperäisen tarinan seuraamiseen, mikä äänikirjojen tuottajien on syytä ottaa huomioon. Käsittelen äänikirjan äänen vaikutusta kuuntelijakokemukseen lisää luvussa 5.2, jossa tarkastellaan lähemmin äänikirjojen ongelmia.

Joskus äänikirjan ääneksi valikoituu henkilö, joka sopii täydellisesti tietyn kirjailijan tekstin lukijaksi ja jonka kanssa yhteistyö kirjailijan kanssa sujuu erinomaisesti. Näin on käynyt esimerkiksi kirjailija David Baldaccille, joka vaikutui syvästi kuultuaan Ron McLarryn lukevan hänen kirjaansa *Last Man Standing*. Baldacci koki McLarryn äänen ja sen sävyjen synnyttävän kirjan hahmon eloon ja pyysi kustantajansa kiinnittämään hänet myös muiden kirjojensa ääneksi. Tästä alkoi yksi kestävimmistä yhteistöistä kirjailijan ja äänikirjan äänen välillä, mitä on äänikirjamaailmassa nähty, ja vuosien mittaan yhteistyö on kasvanut ystävyudeksi. Toinen vastaavanlainen ystävyudeksi kuroutunut yhteistyö on kehittynyt kirjailija Janet Evanovichin ja näyttelijä Lorelei Kingin välille. (Boretz 2010c, 8.) Kingin mukaan ajan myötä äänikirjojen äänenä työskentelevä oppii tuntemaan kirjailijan tavan kirjoittaa ja ilmaista asioita, jolloin hän voi tuntea olevansa sisällä tekstin rytmisissä ja pystyy helposti tarttumaan kirjailijan tekstiin. Hän on huomannut tuntevansa vastuuta

tehdä työllään oikeutta Evanovichin hahmoille ja kirjoille ja samalla kirjailijan ihailijoille. MacLary kuitenkin korostaa, ettei äänikirjan nauhoittamiseen valmistautuminen muutu eikä nauhoittamisprosessi helpotu ystävydestä ja pitkästä yhteistyöstä huolimatta. (Boretz 2010c, 8–9.)

Aina kirjailijan ja äänikirjan äänen välille ei synny vuorovaikutteista suhdetta. Random House Audion studiolla työskentelevä Edward Hermann toteaa, että yleensä hän on hyvin vähän tai ei ollenkaan yhteyksissä sen kirjailijan kanssa, jonka kirjaa hän on alkamassa äänittää. Hän on esimerkiksi äänittänyt viisi David McCulloughin kirjaa, mutta tavannut kirjailijan vain kerran. Hermannin mielestä tärkeää on se, että äänikirjan ääni ymmärtää esittävänsä jonkun toisen tekstiä ja että hän ottaa sen vilpittömästi vastaan ja lukee tekstin niin kuin hän sen päässään kuulee. Äänikirjan äänen on luotettava sisäiseen korvaansa, sillä nauhoitustilanteessa hänellä ei ole yleisöä reagoimassa hänen tekemisiinsä tai ohjaa hääräämässä kameroiden kanssa hänen ympärillään. (Boretz 2010b, 18.)

Omien tekstien kuuleminen nauhoitettuna sekä hyvä suhde äänikirjan äänenä toimivaan henkilöön on kallisarvoista kirjailijalle. Baldacci saa uusia juoni-ideoita ja uusia näkökulmia kirjojensa hahmoihin kuunnellessaan omista teksteistään tehtyjä äänikirjoja. Äänikirjat ovat saaneet Evanovichin ajattelemaan työtään syvemmin, ja Kingin lukemana hänen tekstinsä tuntuvat paljon selkeämmiltä. (Boretz 2010c, 8.) Myös kirjailija Deepak Chopra saa omien kirjojensa äänikirjoja kuuntelemalla uusia ideoita ja huomaa nauhoituksen paljastavan tekstistä kohtia, jotka olisi voinut tehdä toisin. (Boretz 2010a, 4.) Kirjailija Sam Lipsyte on taas pannut merkille käyttämättä jääneitä mahdollisuuksia, joiden avulla tekstistä olisi saanut vielä hienomman. Kaikki kirjailijat eivät kuitenkaan ammenna äänikirjoista uutta tai käytä niitä omien virheidensä etsimiseen. Joshilyn Jackson kertoo äänikirjan nauhoitusprosessin olevan hänelle projektin päätös, katkeransuloinen hyvästijättö kirjalle, jonka jälkeen hän luovuttaa valmiin tekstin kustantajan käsiin. (Boretz 2010a, 4.) Vaikka äänikirjan nauhoitusvaiheessa muutosten tekeminen tekstiin on mahdotonta, voi äänikirja olla kirjaili-

jalle tärkeä työkalu oman työn arvioinnissa ja kehittämisessä. Kuten kirjailijoiden kommenteista voi päätellä, äänikirjan avulla oma teksti avautuu uudella tavalla ja parhaimmillaan siitä voi oppia ja saada inspiraatiota seuraaviin kirjoitustöihin.

Näyttelijä Veikko Honkanen on tunnettu ja suosittu äänikirjan ääni. Hän on yksi käytetyimmistä äänikirjan äänistä Suomessa. Honkasen äänikirjaura on kestänyt yli 30 vuotta ja hänen äänensä kuuluu kaikenlaisissa äänikirjoissa, klassikoista lastenkirjoihin. Hänen uransa alkoi Väinö Linnan *Tuntematon sotilas* -äänikirjasta, johon häntä suositteli hänen ystävänsä näyttelijä Veikko Sinisalo, jota kirjailija oli ensin kysynyt työhön. Sinisalo ei ajatellut hallitsevansa kirjassa käytettyjä murteita tarpeeksi hyvin, joten hän suositteli työhön monella paikkakunnalla asunutta Honkasta. Näyteluvun jälkeen kirjailija hyväksyi Honkasen äänikirjan ääneksi, mistä alkoi Honkasen ura äänikirjojen parissa. Lukiessaan tekstiä ääneen Honkanen pyrkii toimimaan kirjailijan välikappaleena ja lukea tekstiä niin, että kirjailijan ääni välittyy kuuntelijalle ilman turhaa tulkintaa. Valmistautuessaan uuden kirjan ääneen lukemiseen, Veikko Honkanen pohtii kirjan vaikutusta itseensä ja sitä, mitä kirjailija on mahdollisesti halunnut tekstillään viestiä. (Kujanpää 2007.)

Tuntematon sotilas -romaanin lisäksi suomalaisen äänikirja-alan kohokohtia ovat olleet muun muassa Väinö Linnan *Täällä pohjantähden alla*, jonka Veikko Sinisalo luki ääneen kirjailijan toivomuksesta, ja Heikki Määttäsen ääneen lukema J. R. R. Tolkienin *Taru sormusten herrasta*. Suomessa on monia äänikirjanäyttelijöitä. Esimerkiksi Lars Svedberg on lukenut ääneen Mika Waltarin tuotantoa, Tytti Paavolainen Muumi- ja Uppo-Nalle-kirjallisuutta, Liisamaija Laaksonen Eeva Joenpellon kirjoja ja kirjailijan toiveesta Kauko Helovirta Arto Paasilinnan alkutuotantoa. (Karhu 2003.) Ritva Valkama luki tallenteelle Kari Hotakaisen *Ihmisen osan*, mikä oli luonteva valinta, sillä Valkama oli pyytänyt Hotakaiselta monologia romaanin kirjoittamisen aikaan, jonka seurauksena *Ihmisen osan* päähahmoksi muotoutui Valkaman oloinen vahva nainen. Hahmo ja tarina vietiin myös teatterinäyttämölle Ritva Valkaman voimin. (Yle Uutiset 2012.)

Myös sketsisarjoista tunnettu näyttelijä Kari Ketonen on laajentanut uraansa äänikirjojen puolelle. Hänet valittiin lukemaan äänikirjaksi Stieg Larssonin *Millenium*-sarja, jonka ensimmäinen osa on *Miehet jotka vihaavat naisia*. Ketonen on huomannut, että äänikirjan äänenä toimiminen on erilaista kuin näyttelemisen, sillä lukiessa kirjailijan tekstiä siihen ei saa eläytyä liikaa, mutta toisaalta lukeminen ei saa olla monotonistakaan. Hänen mukaansa oikea tyyli lukea on näiden kahden ääripään välillä. (Turun Sanomat 2011.) Vaikuttaa siltä, että Suomessa ja muualla maailmassa äänikirjojen äänellä on suuri vaikutus äänikirjan menestymiseen markkinoilla ja kuuntelijan äänikirjakokemukseen. Päivi Syrjänen on tutkinut Pro gradu -tutkielmassaan äänikirjan kuuntelijoiden mielipiteitä Otavan verkkosivuilla toteutetussa kyselytutkimuksessa. Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että miltei 95 prosenttia vastaajista piti hyvän ääneen lukijan merkitystä erittäin tärkeänä tai tärkeänä. (Syrjänen 2008, 62.) Äänikirjan tekijöiden on osattava valita äänikirjan ääneksi tekstiin ammattitaitoinen, tekstiin sopiva henkilö, jonka parhaassa tapauksessa myös kirjailija hyväksyy. Jo suomalaisia äänikirjanäyttelijöitä tarkastellessa huomaa, miten suuri kirjoheidän taustoissaan on. Äänikirjanäyttelijän ei tarvitse olla pohjakoulutukseltaan näyttelijä vaan äänikirjojen äänenä voi menestyä kuka tahansa. Äänikirjanäyttelemisen ala onkin mielenkiintoinen uusien tähtien syntymisen mahdollistava kenttä.

5 ÄÄNIKIRJAKOKEMUKSET

5.1 Suosion syyt

Ihminen fyysisenä ja henkisenä olentona ei muutu samaa tahtia kuin teknisesti kehittyvä maailma ympärillämme. Tekniikan kehitys on ollut nopeaa, uusia keksintöjä ja innovaatioita ilmestyy markkinoille joka päivä eikä ihmisellä ole ollut aikaa mukautua näihin muutoksiin kuin pinnallisesti. Uskon, että yksi suuri syy äänikirjojen menestykseen ja 2000-luvulla ilmaantuneeseen käyttäjäkunnan kasvuun on ihmisten kaipuussa palata takaisin juurilleen, aikaan, jolloin elämä oli yksinkertaisempaa. Ääneen lukeminen ja sen kuunteleminen tuntuu luontevalta, koska ennen puhelimia ja internetiä ihmiset kokoontuivat yhteen kuulemaan uutisia naapurikylästä ja koska monelle meistä rakkaus tarinoiden kuuntelemiseen on syntynyt jo lapsuudessa iltasatujen ansiosta. Toisaalta tekniikan kehittyminen ja äänikirjateknologian helppokäyttöistyminen ja keventyminen ovat mahdollistaneet sen, että kuluttajat ovat tarttuneet äänikirjaan. Äänikirja koetaan käteväksi esimerkiksi automatkoilla, lenkkeillessä ja työn ohessa. On vaikea sanoa, onko äänikirjojen suosio tulosta ihmiskunnan vanhoista perinteistä vai siitä, että äänikirja sopii nykyajan kiireiseen elämäntyyliin.

Äänikirjoja nauhoittava Edward Herrmann vertaa nykypäivän äänikirjojen kuuntelemista aikaan, jolloin heimon poppamies kertoi tarinoita yhteisön historiasta ja sai ihmiset kokoontumaan yhteen nuotion ympärille. Herrmann uskoo, että nykyisin lapsille ei lueta enää niin paljon kuin aikaisemmin, minkä takia tarinoiden kuulemisen tarve ei tule tyydytetyksi lapsuudessa, ja äänikirjat ovat tulleet paikkaamaan tätä puutetta. Tarve ääneen luettujen tarinoiden kuulemiseen kuitenkin elää ihmisissä. Aikuisiällä Herrmann on pitänyt äänikirjojen kuuntelemista rauhoittavana ja kokenut, että äänikirjan avulla huolia pääsee pakoon. (Boretz 2010b, 18.) Herrmann yleistää omia näkemyksiään liikaa, sillä äänikirjako-

kemukset, kuten kaikki muutkin ihmisten kokemukset, ovat hyvin yksilöllisiä. Vaikka lapselle luetaan paljon ääneen, se ei tarkoita sitä, etteikö lapsi voisi harrastaa äänikirjojen kuuntelemista aikuisiällä. Samalla tavalla joku toinen voi kokea äänikirjan kuuntelemisen kuormittavana ja ahdistavana eikä rauhoittavana, kuten Herrmann.

Ihmiset käyttävät päivän aikana paljon aikaa liikkumiseen paikasta toiseen. Jollakin voi olla taitettavanaan pitkä työmatka tai joku voi viettää työpäivästään suurimman osan autossa. Jotkut taas viettävät työpäivänsä tiloissa, joissa äänikirjojen kuunteleminen on työtä tehdessä mahdollista. Äänikirja on näillä matkoilla ja työpaikoilla mukava kumppani. Metsäkoneenkuljettajana toimiva sukulaismies kuuntelee äänikirjoja työskennellessään. Keskellä metsää äänikirjat ovat hyvä vaihtoehto maaston takia kuuluvuudeltaan heikoille radioasemille ja samoja lauluja toistaville musiikkitalenteille. Äänikirjan kuunteleminen on helppoa ja mahdollistaa samanaikaisen työskentelyn: kädet ja silmät jäävät vapaaksi työlle, kun korvat vastaanottavat sanoja. Isoäitini toisteleva yhtäaikaiseen tekemiseen kannustava opetus ”käet tekkö työtä ja korvat kuunteloo” saa myös äänikirjoihin liitettynä merkityksensä, vaikka sen alkuperäinen sanoma onkin se, ettei meneillään olevaa askareita tarvitse keskeyttää, vaikka joku tulisi keskustelemaan kanssasi.

Äänikirjojen käytännöllisyys ja kirjan kuuntelemisen jatkamisen helppous ovat ymmärrettävästi osa äänikirjojen suosion salaisuutta. William Irwin tekee huomioita äänikirjan käytännöllisyydestä artikkelissaan ”Reading audio books”. Äänikirjalle ei tarvitse varata aikaa samalla tavalla kuin painetulle kirjalle. Kirjan lukeminen vaatii aikaa jo sen takia, että lukija pääsee kiinni sujuvaan lukemisen rytmiin. Tämän takia lyhyet lukuajat ovat hankalia painetun kirjan kanssa, kun taas äänikirjan voi painaa päälle lyhyenkin bussi- tai automatkan ajaksi. Tällainen pätkäkuunteleminen voi kuulostaa epämukavalta tai turhalta, mutta Irwinin mukaan on yllättävän miellyttävää kuunnella äänikirjaa kymmenen minuutin pätkissä samalla kun hoitaa asioita. (Irwin 2009, 358–359.)

Irwin on huomannut äänikirjaharrastuksensa aikana myös sen, että äänikirjaformaattissa olevaa pitkäveteistä tai omaan makuun soveltumatonta kirjaa ei tule jätettyä kesken. Vaikka kirja olisi painettuna pitkä ja raskas teos, voi siitä selvitä kuuntelemalla se äänikirjana, koska äänikirjaa on helppo jatkaa vain nappia painamalla. (Irwin 2009, 358–359.) Toisessa ääripäässä ovat taas ne fanaattiset äänikirjojen kuuntelijat, jotka eivät malta nousta autosta ulos ja lopettaa äänikirjan kuuntelemista, vaikka ovat jo saapuneet kotipihaan (Cheever 2005, 26), tai jotka ajavat kodin ohi ja jatkavat ajamista kunnes äänikirja loppuu, kuten eräs kirjallisuuden opiskelija tunnusti tehneensä.

Leena Lahti kertoo *Books from Finland* -aikakauslehdessä löytäneensä äänikirjojen viihdyttävät puolet. Raitiovaunun odottelemisen rätäsateessa sujuu mukavammin äänikirjan kanssa, ja vessan siivoaminen saa uusia ulottuvuuksia kuunnellessa zenbuddhalaisuuden filosofiaa. (Lahti 2008, 5–6.) Näissä tilanteissa musiikin voi ajatella ajavan saman asian kuin äänikirja: musiikki viihdyttää, kertoo tarinoita ja antaa tekemiselle rytmiä. Musiikki luo erilaisia tunnelmia ja tunnetiloja, ja niiden kautta voi vastaanottaa tarinoita, mutta ne eivät niin vahvasti luo ja kuvaa maailmoja, jonne kuuntelija voi mielessään siirtyä, kuin äänikirjat.

Musiikissa ja sanoituksissa tarinankerronta on erilaista, suppeampaa eikä niin tarkkaa kuin kertovassa kirjallisuudessa, minkä takia kuuntelijan mielikuvitus joutuu tekemään enemmän töitä rakentaakseen sanoituksista ehjän tarinan ja maailman. Esimerkiksi tapahtumapaikkojen kuvaus on kertomakirjallisuudessa usein yksityiskohtaista, jolloin paikan kuvitteleminen ja näkeminen sekä tapahtumapaikalle mielessään siirtyminen on kuuntelijalle helpompaa. Toisaalta pitkien virkkeiden ja haastavien tekstin rakenteiden seuraaminen voi tuntua raskaalta, jolloin kuullun sisäistäminen voi jäädä puutteelliseksi. Kertovan kirjallisuuden ylivoimaisuus tarinankerronnassa on henkilökohtainen mielipiteeni ja ymmärrän, että jotkut ihmiset kokevat musiikin voimakkaampana maailmojen ja tunnelmien luoja. Äänikirjoilla – ja musiikilla – on ominaisuus viedä kuuntelija pois omasta fyysisestä ympä-

ristöstään tai etäännyttää hänet epämieluisesta tilanteesta, jolloin turhauttava paikallisliikenteen linja-auton odottaminen rätäsateessa muuttuu siedettäväksi tai kylpyhuoneen siivous tapahtuu melkein itsestään.

Kirjan sivuja lukiessa voi kokea olevansa kahdessa paikassa yhtäaikaan. Lukija kokee olevansa siellä, missä hän oikeastikin fyysisesti on: kotisohvalla vilttiin kääriytyneenä, ruuhkabussissa menossa töihin tai rannalla ottamassa aurinkoa. Fyysinen olotila voi jäädä toisijaiseksi, kun mieli siirtyy kirjailijan sanojen voimalla toiseen maahan ja toiseen aikaan. Hetkessä lukija matkustaa olohuoneestaan Italian viiniviljelmille tai kaukaiseen galaksiin seuraamaan ennen vieraiden, nyt läheisten ja tuttujen henkilöiden edesottamuksia. Uskallan väittää, että jokainen joskus mielenkiintoiseen, hyvin kirjoitettuun kirjaan tarttunut on havahtunut ihmettelemään kirjan ja mielikuvituksen voimaa. Varsinkin nuoruudessa kirjojen avulla tehdyt matkat olivat voimakkaita kokemuksia, koska kehittyvä nuori ottaa vastaan kuvauksia maailmoista ja tapahtumista ja heittäytyy niihin ihan eri tavalla kuin pidättäytyvä, asioita liikaa järkeistävä aikuinen. Muistan tilanteita, jolloin en malttanut odottaa koulupäivän päättymistä päästäkseni taas lukemaan, tai öitä, jolloin en saanut laskettua kirjaa käsistäni ennen kuin jännittävä tilanne oli saatu selvitettyä. Aikuisena kirjat ovat edelleen portteja toisiin maailmoihin, mutta ne eivät enää imaise sisäänsä samalla tavalla kuin ennen.

Äänikirjan kuuntelijan on mahdollista tuntea olevansa kirjan tapahtumapaikassa tai fyysisessä ympäristössä, mutta äänikirjat tarjoavat vielä kolmannenkin vaihtoehdon, johon kuuntelija voi sijoittaa itsensä. Tämä kolmas tila on näiden kahden maailman välissä, äänikirjan äänen luona (Lahti 2008, 5). Varsinkin niille, jotka kaipaavat lapsuutensa satuhetkiä, voi olla luontaista kuvitella itsensä esimerkiksi vanhaan kirjastohuoneeseen kuuntelemaan charmantin vanhemman herrasmiehen ääneen lukemaa tarinaa. Olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka iso osa äänikirjojen kuuntelijoista sukeltaa kuunnellessaan tarinan maailmaan ja kuinka monet istuvat kuuntelemassa tarinankertojaa. Tutkimuslähteissäni

en kohdannut tätä aihetta käsitteleviä tutkimuksia tai artikkeleita, mutta löysin kuitenkin viitteitä siitä, että äänikirjan äänet ovat tärkeitä kuuntelijoiden kannalta.

Ihmiset reagoivat äänikirjoihin tunnepitoisesti, koska toiselle ääneen lukeminen koetaan intiimiksi tapahtumaksi. Kuuntelija voi kiintyä äänikirjan ääneen ja muodostaa häneen läheisen suhteen. (Boretz 2010c, 4–5.) Tunnesiteen muodostuminen on ymmärrettävää, sillä kuunnellessaan saman äänikirjan äänen tallenteita kuuntelija oppii kuuntelemaan äänikirjan äänen lukemaa tarinaa painotuksineen ja äänen vaihteluineen, jolloin tekstin vastaanottaminen muuttuu vaivattommaksi ja kuuntelutilanteesta tulee tutumpi ja turvallisempi. Arkikokemukseni perusteella ihminen oppii samalla tavalla tunnistamaan esimerkiksi oman puolisonsa tunnetiloja äänensävyjen ja painotusten avulla tai lempilaulajansa tulkintatapoja.

Kuuntelijoille muodostuu suosikkiaäniä, jolloin he saattavat valita kuunneltavakseen äänikirjoja pelkästään äänikirjan äänen perusteella (Irwin 2009, 363). Tämä on kirjamaailmassa mielenkiintoinen ilmiö, sillä painettujen kirjojen kentällä lukijoiden valintoja ohjaavat esimerkiksi kiinnostus tiettyä kirjailijaa, aihetta tai genreä kohtaan, mutta kuunneltava äänikirja saattaa valikoitua pelkästään äänikirjan äänen perusteella. Tällöin kirjailija ja kirjallisuuden laji eivät enää ole totutussa keskiössä vaan saavat vähäpätöisemmän aseman kulluttajan näkökulmasta. Äänikirjojen äänen valinta onkin tärkeä päätös äänikirjan tekijöille, koska hyvällä valinnalla äänikirjaa saadaan myytyä kirjailijan nimen lisäksi suosittuun äänikirjan äänen perusteella. Ihailijakuntien muodostuminen voi aiheuttaa kustantajille myös harmia, kun tiettyyn äänikirjan ääneen tottuneet kuuntelijat eivät innostu kirjasarjojen yllättävistä lukijavaihdoksista ja antavat kovaäänistä palautetta (Boretz 2010c, 4).

Äänikirjan kuunteleminen hidastaa ja saa arvostamaan kieltä enemmän. Kömpelösti tai huonosti kirjoitettu teksti paljastuu, kun sen kuuntelee ääneen luettuna, koska äänikirja etenee hitaammin kuin hiljaa ääneen luettu teksti. (Boretz 2010a, 4.) Äänikirjan kuunte-

leminen vie vähemmän energiaa kuin painetun kirjan lukeminen, jolloin tekstiin pystyy keskittymään paremmin. Samalla kuuntelija on valppaampi kielen suhteen, jolloin hän on paremmassa asemassa ymmärtääkseen ja arvostaakseen kuuntelemaansa tekstiä sekä suhtautuakseen siihen kriittisesti. (Irwin 2009, 360.) Vaikka itse koen olevani visuaalinen oppija, huomaan kirjoittaessani erilaisia tekstejä itsessäni myös auditiivisia puolia. Lauseiden muokkaaminen sujuvaksi ei aina onnistu ilman virkkeiden ääneen lukemista. Tekstin rakenteiden sujuvuuden ja sananvalintojen onnistumisen kuulee vasta ääneen luettuna, vaikka paperilla virkkeet näyttäisivätkin hyviltä. Ääneen lukeminen toimii myös toiseen suuntaan: itselle vieraita tai vaikeita tekstilajeja on helpompi lähestyä äänikirjan tai ääneen lukemisen kautta. Esimerkiksi Platonin, Aristoteleen, Descarteksen ja Nietzschen ääneen luettuja tekstejä on kivuttomampi lähestyä. Kuuntelemisen jälkeen niiden painetuihin versioihin uskaltaa tarttua, koska tekstin tyyli ja tapa esittää asioita on tullut pehmeämmän mediumin kautta tutuksi. (Irwin 2009, 360.)

Ääneen lukeminen saa tekstin näyttäytymään eri tavalla, se voi tuoda tekstistä esiin sen hienoja ominaisuuksia tai nostaa näkyville sen virheitä. Runot ovat omimmillaan ääneen luettuina, ja kuuntelemalla proosaa sanat ja kielikuvat tulevat paremmin huomatuksi. Vaikuttaa siltä, että olemme lähtökohtaisesti paremmin varusteltuja arvioimaan kuultua kuin hiljaa luettua tekstiä. (Irwin 2009, 360.) Äänikirja antaa teksteille mahdollisuuden esitellä itsestään uusia puolia, sellaisia yksityiskohtia, joita lukija ei huomaa painetun kirjan sivuilta. Toisaalta äänikirja saattaa muuttaa kirjan tunnelmaa niin paljon, että tarina näyttäytyy erilaisena äänikirjassa kuin painetun kirjan kautta koettuna (Piipponen 2011). Äänikirjaa arvostetaan myös kirjailijoiden keskuudessa, koska se auttaa ihmisiä nauttimaan kirjoista eri tavoin (Boretz 2010a, 4). Ehkä puhkiluettu lempiromaani kannattaisi kuunnella myös äänikirjana, jolloin sitä voisi tarkastella uudesta näkökulmasta ja parhaimmillaan löytää tutusta tekstistä uusia sävyjä.

Äänikirjojen kätevyys ja kiireiseen elämänrytmiin soveltuvuuden lisäksi on todettava, että äänikirjoilla on myös psykologisesti merkittävä rooli teknologistuvassa maailmassa. Nykypäivänä ihmiset asioivat toistensa kanssa hyödyntäen erilaisia medioita, jolloin aidot ihmiskontaktit ovat jääneet vähemmälle. Äänikirjojen tarjoama tilanne, jossa ihmisääni lukee kuuntelijalle tarinaa, on nykymaailmassa hyvin intiimi kohtaaminen. (Boretz 2010c, 5.) Lukemissani artikkeleissa on monesti selitetty ihmisten kiinnostusta äänikirjoja kohtaan sillä, että he ovat lapsuudessaan jääneet paitsi ääneen luetuista iltasaduista. Viehtymys äänikirjoihin voi kuitenkin myös muotoutua lapsuudessa ja nuoruudessa sen takia, että perheen ja ystävien kesken on vietetty aikaa lukemalla tekstejä ääneen, joten ääneen lukeminen on ollut aina osa arkea (Lahti 2008, 6). Molempien näkemysten kannattajat mainitsevat äänikirjasuosiota selittävä syynä myös suullisen tradition perinteen ja muinaishistoriasta selkärankaan jääneen tarpeen kuulla tarinoita toisen ihmisen kertomana. Tarinoiden kuunteleminen on monelle ihmiselle luonteenomaista, ja äänikirja on tullut vastaamaan ihmisten tarpeeseen teknologistuvassa yhteiskunnassa.

5.2 Äänikirjojen ongelmat

Lukemissani lähdemateriaaleissa äänikirjoja pääasiassa suositellaan ja niistä pidetään, mutta niiden huonoja puolia on myös nostettu esille. Esittelen äänikirjojen ongelmia, koska ne selittävät mahdollisia syitä siihen, miksi äänikirjat – suosionsa kasvusta huolimatta – eivät ole saavuttaneet e-kirjojen tasoista menestystä. Lähdemateriaaleista ilmenneistä äänikirjojen ongelmista kuvastuu hyvin epävarmuus ja huoli siitä, onko äänikirjat oikeanlainen ja hyväksyttävä tapa nauttia kirjallisuutta vai tulisiko äänikirjojen kuuntelemista pitää vain viihteenä. Itseäni eniten askarruttaa äänikirjojen äänen luoma tulkinta alkuperäisestä tekstistä. Jos äänikirjan ääni tekee oman tulkintansa tarinasta ja sen henkilöahmoista, johdetaanko kuuntelijaa harhaan tai jääkö hän jostain paitsi kuunnellesaan äänikirjaa? Voiko äänikirjaan luottaa samalla tavalla kuin omaan lukemiseen, ettei

kuuntelija tee tekstistä päätelmiä, joita hän ei olisi tehnyt painetun kirjan kohdalla, ja päästä näitä vääriä analyysseja suustaan keskustellessaan kirjasta toisten kanssa? Keskustelussa voi tunnustaa kuunnelleensa romaanin äänikirjana, ja saada sitä kautta aikaan hedelmällisen keskustelun äänikirjan ja painetun kirjan eroista, mutta tuntisiko kuuntelija silti jääneensä oikeasta romaanikokemuksesta paitsi. Tässä luvussa käyn ensin läpi äänikirjojen ongelmia, joista puhutaan lukemissani lähteissä, ja luvun lopussa syvennyn käsittelemään itselleni eniten ennakkoluuloja äänikirjoja kohtaan aiheuttanutta kysymystä äänikirjojen sisältämästä tulkinnasta.

Äänikirjaan tarttunutta saatetaan syyttää siitä, ettei äänikirjojen kuunteleminen ole kirjojen lukemista vaan jotain muuta. Ann Kirschner kertoo artikkelissaan "Reading Dickens four ways" joutuneensa äänikirjojen kuuntelemisen takia pilkan kohteeksi ja sen takia kyseenalaistaneensa vakavasti otettavan lukijan identiteettinsä (Kirschner 2009). Samanlaisia kommentteja muutkin äänikirjaharrastajat ovat varmasti saaneet kuulla tai heränneet pohtimaan asiaa itse. Romaaniin perustuvan elokuvan ja alkuperäisen romaanin lukemista ei pidetä verrattavissa olevana kokemuksena, koska elokuva formaattina on kirjaan verrattuna hyvin erilainen ja ottaa tarinankerronnassa ja esimerkiksi henkilöhahmojen tulkinnassa suuriakin vapauksia. Elokuva voi antaa kirjaan perustumisestaan huolimatta merkittävästi toisenlaisen kuvauksen tarinasta ja tehdä siihen muutoksia, poistoja tai lisäyksiä, jotka vaikuttavat tarinaan suuresti.

Äänikirja ei kuitenkaan poikkea painetusta kirjasta läheskään niin paljon kuin elokuva. Äänikirja ei muuta alkuperäistä tekstiä millään tavalla vaan äänikirjan ääni lukee tekstin niin kuin se on kirjoitettu käyttäen sellaisia äänensävyjä ja -painoja, joiden hän kokee sopivan tekstiin. Tarinaan ei tehdä muutoksia, lisäyksiä tai poistoja, lukuunottamatta joihinkin äänikirjoihin lisättyjä ääniefektejä, kuten junan vihellys tai musiikkisävelmä, jotka kuitenkin liittyvät tiukasti ja perustellusti tekstiin ja ovat lisättynä elävöittämään ja tukemaan tekstin luomaa tunnelmaa. Äänikirja poikkeaa painetusta kirjasta siinä, että se on

fyysisiltä ominaisuuksiltaan erilainen medium, ja siinä, että tarinan vastaanottamistapa vaihtuu visuaalisesta auditiiviseen. Kirschner ei hyväksy syytöstä siitä, ettei äänikirjan kuunteleminen olisi kelvollinen tapa harrastaa kirjallisuutta. Hän pitää tärkeämpänä sitä, että voi kohdata jatkuvasti ja yksilöllisesti uusia ajatuksia ja tarinoita. Näiden tarinoiden uudet vastaanottotavat ja mediumit ovat tervetulleita, koska ne tuovat tarinat helpommin saataville ja koettavaksi. (Kirschner 2009, B18.)

Uudenlaiset laitteet ja formaatit voivat kuitenkin tuntua vaikeilta ottaa käyttöön, jolloin tuttuun, vanhaan formaattiin on turvallisempi kääntyä. Uuden formaatin kokeileminen on vaikeaa varsinkin vanhemmille ihmisille, jotka ovat joutuneet teknologian kehittyessä totuttautumaan jo monenlaisiin tekniisiin laitteisiin. Nuoret ovat vastaanottavaisempia uusien innovaatioiden ja formaattien suhteen, koska he ovat syntymästään asti kasvaneet tietokoneiden, mp3-soittimien ja kehittyvien matkapuhelinten ympäröimänä. Tiedostojen ja laitteiden kanssa toimiminen ei siis ole nuorille niin vierasta kuin vanhemmille. Mielenkiintoinen löytämäni huomio on se, että varsinkin Suomessa sukupolvien välinen kuilu teknologian maailmassa on suuri, koska suomalaisilla kestää kauan, ennen kuin uusi tekniikka otetaan käyttöön vanhempien ihmisten keskuudessa. Esimerkiksi Saksassa keski-ikäiset pelaavat tietokonepelejä, kun taas Suomessa ne ovat miltei pelkästään nuorten harrastus. (Lahti 2008, 6.)

Samalla tavalla kuin lukeminen voi olla toisille vaikeaa ja työlästä, voi kuunteleminen tuntua hankalalta tai vieraalta tavalta vastaanottaa tekstiä. Äänikirja vetoaa varmasti kaikkein eniten auditiivisiin henkilöihin, sillä auditiivinen eli kuulemalla oppiva ihminen omaksuu parhaiten suullista informaatiota (JYU 2014a). Epämukavuutta äänikirja voi aiheuttaa esimerkiksi vahvasti visuaaliselle henkilölle, sillä visuaaliselle ihmiselle informaation omaksuminen voi olla hankalaa, ellei se ole kirjoitetussa muodossa (JYU 2014b). Ihmiset voivat jo suoraan tyrmätä äänikirjat sillä perusteella, että he eivät koe olevansa auditiivisia henkilöitä. Tämän ei kuitenkaan pitäisi antaa estää kokeilemasta äänikirjaa. Vaikka ei olisi

aiemmin pitänyt itseään kovinkaan auditiivisena, voi äänikirjan kuunteleminen osoittautuakin mielihyvää tuottavaksi kokemukseksi. (Lahti 2008, 6.)

Eri oppimistyylien lisäksi äänikirjojen soveltuvuus voidaan kyseenalaistaa keskittymisen kanssa tasapainottelevien ihmisten kohdalla. Joidenkin ihmisten on vaikea keskittyä kuuntelemaan ääneen luettua tekstiä jos he häiriintyvät helposti muista ympäristön ärsykeistä. Jotkut taas saattavat uppoutua äänikirjan tarinaan niin syväälle, että esimerkiksi ajaessaan autolla vaarantavat liikennettä. Kokemukset vaihtelevat riippuen kuuntelijasta, ja suurin osa ihmisistä asettuukin näiden kahden ääripään välille. (Irwin 2009, 361.) Se, millainen ihminen on oppijana tai keskittymiskyvyiltään, ei välttämättä kerro soveltuvatko äänikirjat tai herättävätkö ne tietyn henkilön mielenkiinnon. Myös ympäristö ja päivän toiminnot vaikuttavat siihen, muodostuuko äänikirjasta osa arkipäivää vai ei. Esimerkiksi itse en liiku paikasta toiseen pitkiä matkoja autolla enkä osaa kuunnella kuulokkeiden kautta mp3-soittimella lenkillä käydessäni edes musiikkia, joten äänikirjan kuunteleminen vaatii oman, sille varatun tilanteen kotona, kun miehen tietokoneelta ei kantaudu musiikkia ja voin rauhassa uppoutua äänikirjaan samalla kun neulon villasukkaa.

Yleinen ja luonnostaan tuleva olettaus on se, että kuunteleminen on helpompaa kuin lukeminen. Toinen olettaus on se, että kun ihminen joutuu ponnistelemaan jonkin asian eteen, hänen saavutuksensa on arvokkaampi ja parempi. (Irwin 2009, 360.) Ehkä äänikirjoja kuuntelevia pilkkaavat pohjaavat ajatuksensa näihin olettamuksiin: äänikirjan aloittaminen kun on yhtä helppoa kuin napin painaminen. Äänitiedostona olevan tekstin kuuntelemisen aloittaminen voi olla helppoa, mutta sen kuunteleminen ei välttämättä ole. Irwin ottaa esimerkiksi vierasta aihealuetta käsittelevän akateemisen tekstin kuuntelemisen. Painettuna akateemista tekstiä lukisi hitaasti ja sitä tauottaisi ja lukisi uudelleen tarpeen vaatiessa, mutta äänitiedoston kanssa niin ei voi tehdä. (Irwin 2009, 360.) Kaunokirjallisuudessa maailmassa kuuntelija ei välttämättä kohtaa varsinaisesti akateemista tekstiä, mutta hän voi törmätä romaaneihin, joiden kieli on vaikeaselkoista, voimakkaasti rönsyilevää tai

oman logiikan vastaista, jolloin tarinan seuraaminen vaatii erityistä keskittymistä. Myös vanhahtavan kielen ymmärtäminen voi olla hankalaa, jos tekstissä on käytetty rakenteita ja sanoja, joita ei tapaa enää nykykielessä.

Toisiin kirjaformaatteihin verrattuna äänikirja saattaa voittaa nopeudessa, mutta sen hinnalla kuuntelijan on hyväksyttävä se, että äänikirja määrää etenemistahdin ja vaatii käyttäjältään tietynlaista kuria (Kirschner 2009). Äänikirjan lukeminen on hyvin erilaista kuin painetun kirjan lukeminen. Äänikirjan kuuntelijan on otettava teksti vastaan sellaisena kuin se on ja annettava sen soljuja eteenpäin ennalta määrättyyn tahtiin. Edellisiin kappaleisiin palaaminen on vaikeampaa, mutta toisaalta äänikirjan tekstin eteneminen on hitaampaa verrattuna siihen lukunopeuteen, jolla luumme painettua tekstiä hiljaa itseksemme. (Lahti 2008, 6.) Hitaammasta lukunopeudesta voidaan tehdä päätelmä, että ääneen luetun tekstin kuuntelijalla on mahdollisesti enemmän aikaa sisäistää tekstin sisältö. Ehkä verkkaisempi lukunopeus vähentää ongelmallisena pidetyn tekstissä taaksepäin palaamisen tarvetta, kun kuuntelija pysyy rauhallisesti etenevän tekstin mukana. Toiset ihmiset ovat luonnostaan parempia kuuntelemaan äänikirjoja kuin toiset, joten toiset eivät säikähdä nopeastakaan etenemistavasta, kun toisille jo hidastempoinen äänikirja aiheuttaa ylikuormittumista. Äänikirjan kuuntelemiseen liittyvät taidot paranevat harjoiteltaessa. (Irwin 2009, 360.) Vaikka aluksi äänikirjan kuunteleminen tuntuisi ahdistavalta, voi alkukankeuden jälkeen uuteen tilanteeseen totuttautuneena huomata äänikirjan avautuvan ihan eri tavalla.

Kirjallisuuden ystävien tottumus painettuun kirjaan paljastuu niiden seikkojen kautta, jotka ärsyttävät äänikirjoissa. Äänikirjojen kuuntelijat kaipaavat viimeisen sivun lähestymisen tuomaa jännitystä eikä sanoja tai rivejä voi helposti lukea uudelleen (Irwin 2009, 366–367). Kirjan viimeisen sivun lähestyminen ja sen saavuttaminen ovat itselleni kirjan lukemisen parhaita hetkiä. Tarina on saapumassa päätökseensä, mikä tarkoittaa raskaan kirjan kohdalla sitä, että viimeinen sivu on lukijalle saavutus, josta voi nauttia samalla tavalla

kuin urheilija nauttii ylittäessään maaliviivan. Hyvän ja sisäänsä imaisseen kirjan kohdalla viimeisen sivun lähestyminen tarkoittaa sitä, että on aika hidastaa lukunopeutta ja nauttia viimeisistä upeista hetkistä tarinan parissa ennen kuin sille joutuu jättämään jäähyväiset. Äänikirjaa kuunteleva saattaa yllättyä tarinan loppumisesta, koska hänen on vaikea tietää, milloin tarina alkaa lähestyä loppuaan. Toki äänikirjan etenemistä voi seurata äänentoistolaitteen näytöltä, mutta minuuttimäärän täyttyminen ei anna samanlaista informaatiota ja tunnelmaa tarinan loppumisesta kuin kirjan sivut.

Useammassa lukemassani lähteessä mainittiin äänikirjassa takaisinpäin palaamisen vaikeus. Äänikirjaa kuunnellessa kuuntelija ei voi yhtä helposti lukea uudelleen lausetta kuin painetun kirjan kohdalla (Irwin 2009, 366–367). Painettua tekstiä lukiessa taaksepäin palaaminen tai lauseen uudelleen lukeminen hoituu yksinkertaisesti ja nopeasti suuntaamalla katse edellisille riveille. Äänikirjassa takaisin palaaminen vaatii kelaamista, jolloin voi vahingossa kulkeutua tekstissä liian paljon taaksepäin. Tämä aiheuttaa sen, että päästäkseen takaisin jatkamaan tarinaa siitä kohtaa, mihin oli jäänyt, on kuuntelijan kuunneltava samaa tekstiä uudelleen tai muistettava aika, johon oli jäänyt ennen keskeytystä, ja siirrettävä aloitus oikeaan kohtaan. Nykyisillä äänitiedostoja toistavilla laitteilla äänitiedostossa liikkuminen ja tärkeiden kohtien merkitseminen on yksinkertaisempaa kuin esimerkiksi CD-tallenteena olevan äänikirjan kuuntelemiseen vaadittavilla laitteilla, joiden käyttö voi olla kömpelöä epätarkan hallittavuuden takia.

Itseäni eniten huolestuttava äänikirjoihin liittyvä ongelma on kuulijan romaanista tekemän tulkinnan vääristyminen äänikirjan äänen tekemien valintojen takia. Asia askarruttaa minua, koska sain kandidaatintutkielmassani (Piipponen 2011) omakohtaisia viitteitä siitä, että äänikirjan äänen äänensävyt ja painotukset vaikuttavat tulkinnan muodostumiseen. Onko äänikirjan mahdollisesti sisältämästä tulkinnasta kuitenkaan tehtävä ongelmaa? Kyseessä on eri kanavasta tuleva esitysmuoto, jossa on käytetty samaa tekstiä kuin kirjallisisessa muodossa. Kuuntelija voi halutessaan suhtautua kriittisesti äänikirjan äänen esiin-

tymiseen ja pyrkiä kuuntelemaan tekstin tekstinä. On mahdoton sanoa, onnistuuko tämä käytännössä yhden painettua kirjaa ja äänikirjaa vertailevan tutkimuksen jälkeen.

Äänikirjan sisältämää tulkintaa voisi verrata toisesta kielestä käännettyjen romaanien sisältämään tulkintaan. Kääntäjä tekee sävy- ja sanavalintoja kääntäessään romaania, jolloin tekstin alkuperäinen sävy saattaa muuttua erilaiseksi. Kielten ja kulttuurien erojen takia kaikkia ilmauksia ei voi kääntää niin, että ne vastaisivat täysin alkuperäiskielen merkitystä. Samalla voidaan pohtia myös sitä, voiko esimerkiksi englantilaisen kirjailijan Iso-Britanniaan sijoittuvaa romaania lukea alkuperäiskielellä niin, että ymmärtää kirjailijan sanavalintojen ja ilmausten merkitykset jos ei itse tunne brittiläistä yhteiskuntaa, kuten natiivi. Kieli ja sen käyttäminen on jokaiselle ihmiselle henkilökohtainen ja omaan kokemukseen perustuva väline, joten jokainen lukija peilaa tekstiä oman kielikäsitteensä kautta, olipa tekstin vastaanottamisväline sitten painettu kirja tai äänikirja. Myös esimerkiksi William Irwin ja Peter Kivy ovat pohtineet äänikirjojen sisältämää tulkintaa.

Äänikirjan ääneen luettu teksti ei kuulosta samalta kuin jos kuuntelija lukisi romaanitekstin ääneen itse. Myöskään hiljaa mielessä luettuna teksti ei esiinny samalla tavalla kuin äänikirjassa. Äänikirjan tyyli ilmaista tekstiä on dramaattisempi. Äänikirja esittää näin tekstistä tulkinnan, joka ei ole kuulijan oma vaan äänikirjan äänen näkemys hahmoista ja tarinan tunnelmasta. Äänikirjan ääni ei kuitenkaan lisää mitään omaa, esimerkiksi kommentteja tai tarkennuksia, tekstiin, joten hänen tulkintansa on havaittavissa tekstistä hänen valitsemiensa äänensävyjen ja painotuksien kautta. Joissakin äänikirjoissa äänikirjan ääni muuttaa puhetyyliään kirjan eri henkilöhahmojen kohdalla. Hän saattaa käyttää eri aksentteja tai muuten puhetyyliä muuttamalla erotella romaanin eri henkilöt toisistaan. Jotkut äänikirjojen äänet ovat kuuluisia kyvystään luoda ainutlaatuisia puhetapoja lukemansa kirjan hahmoille. (Irwin 2009, 363–364.)

Tällaisissa äänikirjoissa äänikirjan äänen tekemän tulkinnan olemassaolo on melko selvää. Oletan, että äänikirjan ääni päättää tutustuttuaan kirjaan, millainen henkilö tarinassa seikkailee, ja antaa henkilön äänelle ominaisuuksia, joiden katsoo tukevan kuvaa, jonka hän on itse saanut kyseisestä henkilöhahmosta. Tässä äänikirjan tekemisen vaiheessa olisi hyvä, jos äänikirjan ääni pystyisi keskustelemaan henkilöhahmoista kirjailijan kanssa. Tällöin äänikirjan ääni saisi varmistuksen siitä, millainen puhetyyli romaanin hahmolle sopii. Kirjailijat ja äänikirjojen äänet voivat tehdä tiivistäkin yhteistyötä, mutta äänikirjoja tehdään paljon myös niin, että kirjailija ja äänikirjan äänenä toimiva henkilö eivät neuvottele yhdessä tekstin muuttamisesta ääneen luettuun muotoon (kts. luku 4.2).

On esitetty, että kaikenlainen ääneen lukeminen luo tekstistä esityksen, tapahtuipa ääneen lukeminen sitten hiljaa omassa mielessä tai itselleen tai muille ääneen lausuttuna (kts. Peter Kivy: *The performance of reading*). Mielessä hiljaa lukemista tai itse tekstin ääneen lukemista ei voi kuitenkaan verrata äänikirjaan, koska emme samalla tavalla esiinny tai pyri dramatisoimaan tekstiä itselle lukiessamme, kuten äänikirjan ääni tekee lukiessaan tarinaa nauhalle. Harvinaista on varmasti myös se, että hiljaa mielessään lukiesaan antaisi tarinan henkilöhahmoille omat ominaiset puhetavat ja pitäisi ne mielessään hahmojen repliikkien kohdalla. (Irwin 2009, 361–362.) Hiljaa mielessä lukeminen tai edes itseksensä ääneen lukeminen ei mielestäni ole esitys siinä mielessä kuin äänikirja on siitä yksinkertaisesta syystä, että äänikirjassa teksti on luettu ääneen yleisöä varten. Itse ymmärrän esityksen suunniteltuna ja yleisölle suunnattuna tulkintana alkuperäisestä tekstistä. Itselleen lukeminen ei ole harjoiteltua tai suunniteltua eikä sitä ole suunnattu kenellekään. Itsekseen ääneen lukeminen on enemmänkin ääneen ajattelemista eikä siihen ainakaan minun kohdallani liity dramatisointia.

Itselleen ääneen lukemisen ja äänikirjan erottaa myös se, että äänikirja on ohjattu ja tuotettu. Äänikirjalla on ohjaaja ja tuottajat sekä tarkoin valittu äänikirjan äänenä toimiva lukija, joten tämänkin takia äänikirjaa voidaan pitää esityksenä. Koska voidaan todeta, että

äänikirja on jonkun toisen luoma esitys tekstistä, äänikirjaa kuunnellessa saa jotain enemmän ja jotain vähemmän. (Irwin 2009, 362.) Äänikirjan avulla kuuntelija saa romaanista laajemman version, koska äänikirjassa hänelle on jo valmiiksi tuotettu mielikuva henkilö- hahmoista ja tekstin tarjoamat sävyt ovat esillä. Toisaalta äänikirjan tarjoamat mahdollisuudet ovat suppeammat, koska kuuntelijan mahdollisuus luoda oma tulkinta henkilö- hahmoista vähenee.

Äänikirja ääni on kuin näyttelijä roolissa. Jollain tasolla hän muuntaa ja tulkitsee tekstiä, vaikka sanat pysyisivät täysin samoina. Kuuntelija voi kuitenkin olla tästä tietoinen. (Irwin 2009, 363.) Hän voi valita, kuunteleeko äänikirjaa sellaisenaan ja ottaa vastaan äänikirjan äänen esityksen romaanista vai suhtautuuko kirjan lukutapaan kriittisesti ja haastaa itsensä miettimään, miten vahvasti äänikirjan äänen äänenpainot ja henkilö- hahmoille vali- tut puhetyylit vaikuttavat oman tulkinnan rakentumiseen. Tutun kirjailijan tekstien tai ennestään luetun kirjan kohdalla äänikirjan sisältämän tulkinnan havaitseminen voi olla selkeää. Epämääräistä tai epäselvää tekstiä kuunnellessa äänikirjan äänen tekemän tulkin- nan vahvuus korostuu, koska kuulija joutuu luottamaan enemmän äänikirjan äänen esityk- seen tekstistä (Irwin 2009, 363).

Äänikirjan ääni on ratkaisevassa asemassa siinä, millaisen kokemuksen kuuntelija saa ääni- kirjasta. Kuuntelija ei voi valita, kenen lukemana hän haluaa äänikirjansa kuunnella, koska normaalisti romaanista tehdään vain yksi äänikirjaversio. Tämä seikka käy hankalaksi niissä tilanteissa, kun äänikirjan ääneksi valikoitunut henkilö tuo äänellään viittauksia edellisistä töistään ja siten värittää koko tekstin tahattomasti, kuten voi käydä esimerkiksi aikaisem- min mainitsemani *Taru Sormusten herrasta* -elokuvissa velhoa näyttelleen Ian McKellenin kohdalla. Äänikirjan ääni voi myös aikaansaada erilaisen vaikutelman henkilö- hahmosta, jolloin kuuntelijan kokemus henkilö- hahmosta voi olla päinvastainen verrattuna painetun kirjan lukeneen tulkintaan. Esimerkiksi painetussa kirjassa miellyttävänä esiintyvä hahmo voi muuttua epämiellyttäväksi äänikirjaformaattissa. Yllätyin saadessani vahvistuksen

kandidaatintutkielmassani tekemälleni huomiolle äänikirjan äänen vaikutuksesta henkilö-
hahmojen tulkinnassa lukiessani Irwinin artikkelia, sillä myös hän oli nostanut tämän
tulkintaongelman esille. (Irwin 2009, 366.)

Näiden näkökulmien valossa voin väittää, että äänikirja sisältää tulkinnan tekstistä. Miten
tähän väitteeseen tulisi suhtautua ja miten se vaikuttaa siihen, kannattaako äänikirjoja
kuunnella ollenkaan? Irwin ei kauhistu äänikirjojen sisältämän tulkinnan olemassaoloa.
Hänen mielestään äänikirjojen sisältämä tulkinta on kevyttä ja verrattavissa musiikkiesi-
tysten tulkintaan: musiikkikappaleen voi soittaa ja tulkita itse, mutta sen kuunteleminen
ammattilaisen esittämänä voi tehdä alkuperäiselle sävellykselle enemmän oikeutta. Ääni-
kirjat eivät sisällä niin vahvaa tulkintaa kuin käännökset tai tarinan filmatisointi (Irwin
2009, 363–364). Äänikirjoja kuuntelevan on hyvä tiedostaa se, että äänikirja on esitys, tul-
kinta tekstistä. Tulkinnan vahvuus vaihtelee äänikirjojen välillä. Yksiääninen vähän drama-
tisoitu äänikirja on vähemmän valmiiksi tulkittu kuin äänikirja, jossa on useampi lukija ja
jonka henkilöhahmoille on luotu yksilölliset puhetavat. Tulkinnan olemassaoloa ei kannata
säikähtää vaan arvioida tekstiä siinä kontekstissa, jossa se on.

Jari Paavonheimo pohtii mediumin vaihtumista taideteoksen vastaanottotilanteessa. Ru-
noista nauttiminen on parhaimmillaan, kun osallistuu tilaisuuteen, jossa runoilijat lausuvat
omia runojaan, ja elokuva pitäisi käydä katsomassa elokuvateatterissa. Aina tällaisiin
ainutkertaisiin tilanteisiin ei ole mahdollisuutta osallistua, jolloin painetut runokirjat ja
kotona television välityksellä katsottavat elokuvatallenteet ovat käteviä. Paavonheimon
mielestä vastaanoton kontekstin muuttuminen ei kuitenkaan eliminoi lukijan tai kuulijan
elämyksellisyyden kokemusta. Taideteoksen vastaanottotilanne on aina ainutkertainen,
vaikka medium ei olisikaan alkuperäinen. (Paavonheimo 2006, 120–121.) Paavonheimon
ajatusta voidaan soveltaa myös äänikirjoihin. Äänikirjakokemusta tulisi arvostaa siitä huo-
limatta, että se ei ole tekstin alkuperäinen konteksti. Äänikirja on itsessään elämys, joka

antaa kullekin kuuntelijalle oman, henkilökohtaisen kokemuksen siinä tilanteessa, jossa se otetaan vastaan.

Vaikka äänikirjaa sisältääkin tulkintaa esimerkiksi henkilöhahmojen suhteen, ovat romaanin teemat ja ajatukset edelleen kuuntelijan selvitettävänä (Irwin 2009, 363). Äänikirja ei ole valmiiksi pureskeltu medium, joka olisi otettava vastaan sellaisena kuin se on. Kuuntelijalla voi tehdä oman tulkintansa tarinasta, kuten hän voi tulkita painettua kirjaa. Se, muodostuuko tulkinta täysin samanlaiseksi äänikirjakontekstissa, on epävarmaa, mutta kuitenkin äänikirjan kuuntelijalta ei viedä vapautta tehdä omaa tulkintaansa romaanista. Äänikirja mediumina ei myöskään passivoi kuuntelijaa tekemästä omaa tulkintaa tarinasta. Koska äänikirjan kuunteleminen vie vähemmän energiaa kuin painetun kirjan lukeminen, voi vapautunut energia suuntautua tulkinnan tekemiseen. (Irwin 2009, 363.) Tällöin kuuntelijalla on valppaampi punnitsemaan tarinan eri vivahteita, ja huomaamaan tekstistä asioita, joita ei painettua kirjaa lukiessa välttämättä edes havaitsisi.

6 TULEVAISUUDENNÄKYMÄT

Digitaalinen kirjallisuus on saapunut kirjallisuuden kentälle sähköisessä muodossa olevien e-kirjojen, lukulaitteiden ja äänikirjojen muodossa. Se on antanut lukijoille vaihtoehtoja, millä tavalla ja mitä välinettä käyttämällä he kirjallisuudesta nauttivat. Samalla se on muuttanut kirja-alaa laajemmaksi ja monitahoisemmaksi. Kehityksen voisi olettaa olevan tervetullut ja positiivinen asia, mutta muutos voi myös tuoda mukanaan negatiivisia tunteita. Digitaalisen kirjallisuuden kohtaama vastustus ei ole yllätys, sillä muutosta on pelätty ennenkin kulttuurin historiassa. Gramofonin ja posetiivin pelättiin syrjäyttävän musiikin perinteisen esittämisen, teatteria ja kirjallisuutta uhkasivat elokuva, televisio ja videotekniikka, ja nyt kirjallisuutta uhataan taas, tällä kertaa massamuistien ja tietoverkkojen suunnasta (Utrio 2001, 16).

Millaisia vaikutuksia äänikirjojen kuuntelemisen suosion kasvulla on koko kirjallisuudelle? Ovatko äänikirjat enemmänkin uhka kuin mahdollisuus? Määrittelevätkö äänikirjat kirjallisuuden uudelleen, kuten William Irwin väittää äänikirjoja koskevassa artikkelissaan (Irwin 2009, 368)? Mieleen nousevat kysymykset aiheuttavat varmasti hämmennystä tuttuun, painettuun kirjaan ja kirjallisuuteen tottuneelle, mahdollisesti myös pelkoa tutun kirjaformaatin tulevaisuudesta. Mikä muutoksessa huolestuttaa kirjallisuuden kentällä? Pelätäänkö, että painettu kirja häviää vai että muutos romahduttaa lukutaidon? Tässä luvussa käsittelen sitä, millaisena äänikirjan tulevaisuus nähdään, ja sitä, miten äänikirjan suosio ja kehittyminen vaikuttavat kirjallisuuden alaan.

6.1 Julkaisukulttuuri muuttuu

Julkaisukulttuuri on digitalisoitumassa. Digitalisoituminen on aiheuttanut keskustelua digitaalisen tiedon luotettavuudesta. Materiaalisella tasolla painettua tekstiä pidetään pysyvänä, kun taas digitaalisen tekstin ajatellaan olevan pysymätöntä ja epävarmaa. Tallennusmuodosta puhuttaessa huomataan, että muuttumattoman ja kestävä paperille painetun tekstin pysyvyys joutuu koetukselle epäonnistuneiden säilytysolosuhteiden tai esimerkiksi vanhempia paperilaatuja piinaavan homekasvuston takia. Toisaalta kerran paperille painettua sanaa ei voida muokata jälkikäteen ilman, että siitä jäisi selvät merkit. Digitaalisten tallennusmuotojen ongelmana on tekniikan jatkuva kehittyminen, jolloin tiedoston tyyppi on vaihdettava uusien laitteiden myötä sopivaan muotoon, jotta tiedoston sisältö olisi jatkossakin saatavilla. Käsitteellisellä tasolla painetunkin tekstin pysyvyys voidaan kyseenalaistaa. Kirjallisuudentutkimuksessa on jo pitkään lähtökohtaisesti ajateltu, että tekstin lukukokemus on subjektiivinen, johon vaikuttavat lukijan ominaisuudet sekä lukuhetki ja -ympäristö. Koska lukijan ominaisuudet sekä lukutilanne muuttuvat, tekstiä ei voi lukea kahta kertaa niin, että se esiintyisi lukijalle täysin samanlaisena. (Joensuu, Koskimaa, Repo & Heilmann 2001a, 36–37.)

Samaa lähtöoletusta voidaan mielestäni soveltaa myös äänikirjaan. Äänikirjan kuuntelukokemus on jokaiselle kuuntelijalle henkilökohtainen, ja siihen vaikuttaa kuuntelijan tausta ja ominaisuudet sekä tilanne, jossa kuuntelu tapahtuu. Tähän oivallukseen ja edellisessä luvussa esiteltyyn Jari Paavonheimon ajatukseen kontekstin muuttumisen vaikutuksesta elämyksen kokemiseen viitaten voidaan kysyä, onko tekstin muodolla oikeastaan mitään väliä, koska edes yhden ihmisen lukemana tai kuuntelemana sama teksti ei näyttäyty samalla tavalla kahta kertaa. Teksti on joka tapauksessa subjektiivinen kokemus, johon vaikuttavat monet tilanteeseen ja vastaanottajaan liittyvät asiat, joten se, ottaako tarinan vastaanottaja tekstin vastaan kuuntelemalla vai lukemalla, on vain yksi kokemukseen vaikuttava tekijä.

Kirja tienhaarassa vuonna 2020 -julkaisussa pohditaan kirja-alan nykytilaa ja tulevaisuutta, ja todetaan, että digitalisoitumisesta huolimatta haluamme lukea kirjat edelleen painettuina. Esimerkiksi otetaan 400-sivuinen lintukirja, jota ei haluta lukea tietokoneen näytöltä tai tulostettuna. (Ekholm & Repo 2010, 13.) Esimerkki on varomattomasti valittu, sillä itse en haluaisi tietoa linnuista painettuna kirjana. Älypuhelimien sovellus tai ohjelmisto tietokoneella olisi käytännöllisempi, koska voisin etsiä näkemääni lintua hakusanojen avulla ilman, että minun tarvitsisi selata koko kirjaa läpi ja katsella turhaan kuvia linnuista, jotka eivät vastaa ominaisuuksiltaan näkemääni lintua. Pohjimmiltaan kysymys lienee kuitenkin siinä, millaista kokemusta kukin hakee valitessaan painetun kirjan ja sähköisen kirjan väliltä. Painettu lintukirja sopii sellaiselle, joka haluaa rauhassa selailla kirjan sivuja ja oppia etsiessään näkemiään lintuja samalla muistakin lintulajeista. Sähköinen tietolähde sopii taas lintuharrastajalle, joka haluaa löytää nopeasti tietoa ja mahdollisesti käyttää havaintojensa tueksi kuvien lisäksi video- ja audiomateriaalia.

Valintoihin vaikuttavat myös muut käytännön syyt. Osa paperisen sanomalehden lukijoista on vaihtanut sähköiseen sanomalehteen kustannus- ja ympäristösyistä (Irwin 2009, 367). Varsinkin nuoremmat kuluttajat välttelevät painotuotteiden ostamista, koska he eivät halua käyttää maapallon metsävarantoja paperiteollisuuteen (Ekholm & Repo 2010, 13). Käytännön syiden lisäksi tietynlaisen kokemuksen etsintä heijastuu myös äänikirjoihin. Äänikirjan valitsemiseen painetun kirjan edelle voi vaikuttaa muun muassa kuluttajan huoli ympäristön kuormittumisesta, tuotteen hinta tai saatavuus sekä käytäntöön liittyvät asiat, kuten missä kuluttaja aikoo kirjasta nauttia: illalla sängyssä ennen nukkumamenoa vai autossa ajaessaan töihin. Kuluttajan hakema kokemus kirjasta on varmasti yksi valinnan pääkriteereistä. Haluaako kuluttaja lukea tarinan hiljaa itsekseen hypistellen painetun kirjan sivuja vai onko tavoitteena nauttia tarinasta ääneen luettuna käyttämällä kuuntelutilanteeseen sopivia laitteita?

Julkaisukulttuurin digitalisoituminen ja äänikirjojen yleistyminen ovat aiheuttaneet huolta siitä, että vanhoista tavoista luopuminen johtaa suuriin menetyksiin kirjallisuuden alalla. Muutosta vastustavien on kuitenkin syytä muistaa, että käsin kirjoittamisesta siirtymistä konekirjoitukseen, ja sitä kautta hyödyntämään tietokoneiden tekstinkäsittelyohjelmia vastustettiin myös, ja kehityksen pelättiin hävittävän jotain olennaista kirjallisuudesta. Kirjallisuuden viesti on välittynyt kuitenkin mediumin muutoksesta huolimatta. Seuraava askel kirjoittamisen kehityksessä ovat ääntä tunnistavat kirjoitusohjelmat, joiden avulla kirjailija voi sanella tekstin ja ohjelmisto muuttaa sen kirjoitettuun muotoon. Tämä kehitysaskel tekee äänikirjoista autenttisimman tavan nauttia kirjallisuudesta, koska teksti on tuotettu suullisesti. (Irwin 2009, 367–368.) Nopeasta muutoksesta ei ole kysymys. Tämänhetkinen tilanne on se, että painetut ja sähköiset tuotteet ovat jo pitkään olleet käytössä rinnakkain (Ekholm & Repo 2010, 16). Jää nähtäväksi, tullaanko painetusta kirjasta koskaan luopumaan kokonaan. Voihan olla, että sähköiset kirjat yleistyvät ”tavallisen kansan” tuotteiksi, kun painetuista kirjoista tulee keräilijöiden ja painettuja kirjoja harrastavien luksustuotteita.

Uusi sukupolvi ei näe siirtymistä tekstuaalisuudesta multitekstuaalisuuteen ongelmallisena (Ekholm & Repo 2010, 14–15). Äänen, kuvien ja videokuvan liittäminen tekstiin on internetin parissa kasvaneelle sukupolvelle tuttu tapa laajentaa viestiä ja tehostaa informaation välittymistä toisille ihmisille. Tämän takia voi olettaa, että tiedon välittymiseen käytettävät eri mediumit eivät ole enää eriarvoisessa asemassa. Videomateriaaliin voidaan luottaa jopa enemmän kuin painettuun sanaan, ainakin jos huomioidaan Youtube-palvelun menestyminen kaikenlaisen videomateriaalin välittäjänä. Uusi sukupolvi ottaa ilmestyvät laitteistot nopeasti käyttöönsä ja osaavat toimia paremmin uudenlaisten tiedostomuotojen ja ohjelmistojen kanssa. Ehkä myös kaunokirjallisuudesta nauttiminen äänikirjan avulla on nuorelle sukupolvelle matalamman kynnyksen takana kuin vanhemmalle sukupolvelle, sillä äänikirjojen ostaminen tai äänikirjojen vaatimien laitteistojen hallitseminen ei tuota päänvaivaa.

Siitäkin huolimatta, että nuorista on tullut digitaalisen vallankumouksen myötä teknologian suurkuluttajia, on mukava huomata, että myös nuorista löytyy edelleen yksilöitä, jotka nauttivat kirjoista myös painetussa muodossa. Esimerkiksi eräs ystäväni on koonnut 28 ikävuoteensa mennessä jo mittavan kirjakokoelman, jota hän uhkaa kasvattaa niin kauan, kun olohuoneen seinät riittävät. Toisaalta on myös niitä, jotka eivät halua lukea tai omistaa kirjoja, minkä takia voidaan väittää, että lukemisharrastus on polarisoitunut eli jakaantunut kahteen. Kirjastot ovat vaikuttaneet kirjojen hankintaan siten, että kotiin ostetaan kirjoja, joilla ajatellaan olevan pysyvää arvoa ja joita halutaan lukea useampaan kertaan. (Sarjala 2006, 51.)

Julkaisukulttuurin muuttumista ei tarvitse nähdä mustavalkoisena, sillä sitä se ei ole. Sähköisten sanomalehtien tultua markkinoille monet sanomalehden tilaajat ovat vaihtaneet paperisen sanomalehden internetversioon, ja säästäneet samalla luontoa ja rahaa (Irwin 2009, 367). Sama voi tapahtua myös kaunokirjallisuuden kohdalla: sen sijaan, että kuluttaja ostaa painetun kirjan, hän saattaa ladata e-kirjan tai äänikirjan verkkokaupasta. Sähköisen kirjan ostettuaan kuluttajan ei tarvitse huolehtia toimituksesta tai kirjan luettuaan sen säilytyksestä. Uskon vahvasti, että sähköisten vaihtoehtojen saavuttua kuluttajien ulottuville sanomalehdet ja kaunokirjalliset teokset ovat saaneet lukijoita ja kuulijoita sellaisista ihmisistä, joita vastaavat painetut tuotteet eivät ole kiinnostaneet.

Paperisen sanomalehden tilaaminen kotiin voi ajatuksen tasolla kuulostaa idylliseltä ja mukavalta, mutta omalla kohdallani todellisuus olisi se, etten ehtisi lukemaan niin isoa lehteä aamuisin, jolloin uutiset vanhenisivat iltaan mennessä, ja ajatus pienessä kaksiossa tilaa vievistä sanomalehtiryöykkiöistä ei houkuta. Painettuja kirjoja hankin enemmän sitten vasta, jos sittenkään, kun olen asettunut omaan talooni, koska jo muutaman pahvilaatikon täyttävä kirjamäärä painaa muuttoa tehdessä yllättävän paljon. Näiden syiden takia sähköiset vaihtoehdot tuntuvat tällä hetkellä, tässä elämäntilanteessa järkevimmiltä, ja koska elämäntilanteita on monenlaisia, kustantamojen ja lehtitoimistojen on hyvä tarjota asiak-

kailleen erilaisia tuotteita. Sähköisten tuotteiden avulla tavoitetaan enemmän ihmisiä, koska jokainen voi valita itselleen sopivimman mediumin, jonka kautta haluaa vastaanottaa esimerkiksi uutuuksia. Digitalisoitumista ei pitäisi siis ajatella painokulttuuria uhkaavana vaan mieluummin täydentävänä kehityksenä (Ekholm & Repo 2010, 15).

Kuva ja ääni ovat haastamassa tekstipohjaisen informaation, ja onkin ennustettu, että tulevaisuuden maailma on meluisampi. On myös ennustettu, että tekstipohjaisesta yhteiskunnasta ollaan laajemmaltikin siirtymässä verbaalisen informaation yhteiskuntaan. Tämä aiheuttaisi luku- ja kirjoitustaidon rappeutumista ja muutoksia vallitsevassa kulttuurissa. (Paavonheimo 2006, 78.) Muun muassa nuorten lukutaitoa mittaavassa Pisa 2012 -tutkimuksessa saatiin viitteitä suomalaisnuorten lukutaidon heikentymisestä. Suomalaiset pärjäsivät lukutaidon tutkimuksessa hyvin, sijoittuen kaikkien osallistujamaiden joukossa kuudenneksi ja OECD-maiden vertailussa kolmanneksi. Vaikka sijoittuminen kärkitiloille näyttää hyvältä, on pantava merkille, että edellisiin tutkimuksiin (2000 ja 2009) verrattuna suomalaisten lukutaidon tulos on heikentynyt huomattavasti. (Opetushallitus 2013.) Lukemisen suosio on yleisen tiedon mukaan laskenut, ja syytä tähän on etsitty muun muassa internetin sekä tietokone- ja konsolipelien viemästä ajasta. Myös äänikirjojen ajatellaan olevan merkki lähestyvistä luku- ja kirjoitustaidottomuudesta (Irwin 2009, 358).

Lukutaidon Pisa-tutkimuksessa pyritään testaamaan mahdollisimman aitoja ja todellisia lukutilanteita. Tutkimuksen teksteinä on suorasanaisia ja epälineaarisia tekstejä. Suorasanaisia tekstejä edustavat esimerkiksi asiaproosa ja kaunokirjalliset tekstit ja epälineaarisia tekstejä taulukot ja lomakkeet. Tehtävien suorittamiseksi vaadittavia taitoja ovat osaaminen tiedonhaussa, luetun ymmärtämisessä ja tulkinnassa sekä luetun pohdinnassa ja arvioinnissa. Tutkimus pyrkii myös mittaamaan nuoren taitoja lukemisen eri konteksteissa ja tarkoituksissa. Näitä erilaisia lukutilanteita ovat yksityinen, julkinen ja ammatillinen lukeminen sekä opiskelu. (JYU 2011.) Näitä asioita sisältävän Pisa-tutkimuksen tulosten mukaan suomalaisten nuorten lukutaito on heikentynyt. Nuorten lukutaito on siis huonon-

tunut esimerkiksi kaunokirjallisten tekstien ja taulukoiden lukemisessa, mutta epäselväksi jää, mitattiinko nuorten osaamista uudenlaista luku- ja kirjoitustaitoa vaatimissa tilanteissa, kuten Twitterin ja Facebookin kautta tapahtuvassa viestinnässä, internetin keskustelupalstojen käyttämän kielen ymmärtämisessä tai blogitekstien arvioinnissa.

En väheksy kaunokirjallisuuden tai esimerkiksi kaavioiden lukutaidon hallitsemisen tärkeyttä, mutta on ymmärrettävää, että teknologian kehittyessä ja nuorten käyttämien mediumien vaihtuessa paperiversioista sähköisiin alustoihin myös nuorten lukutaito muuttuu vastaamaan nykytilanteen vaatimuksia. En ole päässyt tutustumaan internetlähteitä laajemmin Pisa-testistöön, joten en tiedä, kuuluuko lukutaidon testiosioon jo esimerkiksi blogitekstejä tai twiittejä. Pisa-tutkimuksen kaltaisissa testauksissa olisi kuitenkin tärkeää ottaa huomioon se, että nuoria testattaisiin myös heidän omalla alueellaan eli niissä luku-ympäristöissä, jotka ovat heille kaikkein tutuimpia. Tällöin olisi mahdollista arvioida, onko nuorten lukutaito kokonaisuudessaan huonontunut vai onko se vain muokkaantunut vastaamaan uusien mediumien vaatimuksia.

Äänikirjat, tai mitkään muutkaan uudet mediumit tai tavat saada informaatiota, eivät ole merkki orastavasta luku- ja kirjoitustaidottomuudesta. Pikemminkin uusien mediumien ilmestyminen ja leviäminen kertoo luku- ja kirjoitustaidon muuttumisesta, koska uudet mediumit vaativat käyttäjiltään uudenlaisia taitoja. Painettujen kirjojen lukeminen on vähentynyt, koska kulttuuri on kokonaisuudessaan muuttunut sähköisten yhteyksien parantuessa nopeatempoisemmaksi ja koska ihmisten odotetaan olevan läsnä sosiaalisessa mediassa luomassa itse sisältöjä erilaisille sähköisille alustoille. Ihmiset lukevat vähemmän, koska lukeminen ei ole sosiaalista eikä se istu siihen elämäntyyliin, jossa ihmisen tulisi suorittaa yhtä aikaa monesta eri tehtävästä (Irwin 2009, 358).

Jos kehityssuunta on teknologistuminen ja digitalisoituminen, miksi sähköiset tekstit ja äänikirjat aiheuttavat niin paljon huolta luku- ja kirjoitustaidon menettämisestä? Vastaus voi

piillä totutussa kirjamuodossa ja perinteissä. Lukeminen on haluttu kiinnittää vain korkea-kirjallisuuden perinteeseen, ja kirjallisuus haluttu säilyttää puhtauden kulttuurimuotona, jossa kirjalla on hallittava muoto ja selkeät rajat. Kun sähköiset tekstit ovat tulleet kirjallisuuden kentälle, ne on ollut helppo rajata hyvän lukemisen ulkopuolelle, koska ne eivät asetu painetulle kirjalle määriteltyyn muotoon. (Joensuu, Koskimaa, Repo & Heilmann 2001c, 51.)

Lukemisen käsitettä on syytä laajentaa. Vaikka Pisa-tutkimuksen tulokset antoivat viitteitä siitä, että suomalaisten nuorten lukutaito on heikentynyt, lukemis- ja ajankäyttötutkimusten mukaan nuorten lukuharrastuneisuuteen ei ole tullut muutoksia edellisen kymmenen vuoden aikana. Nuoret siis lukevat kirjoja edelleen. On arveluita siitä, että nuoret lukevat jopa aikaisempaa enemmän, jos lukemiseen liitetään ulkomaisten tv-sarjojen ja elokuvien tekstitykset sekä tietokoneen käyttöön liittyvä lukeminen. Ruudulta luetaan paljon myös aikuisten maailmassa: yhä useampi lukee työssään esimerkiksi ammattiin liittyviä tekstejä tietokoneen näytöltä. Lukeminen ei nykyisin rajoitu pelkästään painettuihin kirjoihin, minkä takia medialukutaito olisi hyväksyttävä tasavertaiseksi lukemisen muodoksi. (Ekholm & Repo 2010, 55.)

Julkaisukulttuurin digitalisoitumista ei pitäisi nähdä negatiivisena asiana, koska tekniikkaa on kehitetty ja uusia mediuumeja on luotu selkeästi ihmisten tarpeeseen. Erilaiset elämäntilanteet ja kiireinen päivärytmi eivät suo kaikille mahdollisuutta rauhoittua lukemaan painettua kirjaa olohuoneen nurkkaan. Kuluttavan ja keskittymistä vaativan työpäivän jälkeen on odotettavaa, että television avaaminen tuntuu helpommalta ja rentouttavammalta vaihtoehdolta kuin kirjan sivuihin syventyminen. Myös sosiaalisella medially on vaikutuksensa: jatkuvaan vuorovaikutteisuuteen ja interaktiivisuuteen tottuneille ihmisille kirjan kanssa pysähtyminen voi tuntua vieraalta ja ahdistavalta, vaikka rauhoittuminen ja aikalisän ottaminen kiireistä ja muusta maailmasta olisi ihmiselle hyväksi.

Uskon, että äänikirjojen kuunteleminen on monen kiireisen ihmisen psyykelle se hengähdys hetki, jolloin mieli voi paeta arjesta hetkeksi muihin maailmoihin, vaikka fyysinen minä jatkaisi työmatkaa tai päivittäistä juoksulenkkiä. Tämän takia äänikirjoihin ja muihin sähköisiin kirjoihin tulisi suhtautua positiivisesti, sillä ne auttavat erilaisia ihmisiä ja vaihtelevissa elämäntilanteissa olevia tyydyttämään selkärangassa olevaa tarvetta tarinoiden vastaanottamiseen. Lukemisen käsitteen laajentuessa ja yhä useamman hyväksyessä äänikirjat osaksi kirjallisuuden vakavasti otettavaa kenttää, ne määrittelevät kirjallisuuden uudelleen ilman, että niitä pidetään merkinä luku- ja kirjoitustaidottomuuden pimeästä ajasta (Irwin 2009, 368). Julkaisukulttuurin tulevaisuus on avoin, mutta siitä huolimatta lukijat uppoutuvat vastaisuudessakin lempikirjoihinsa – huolimatta siitä, missä fyysisessä muodossa tarina on (Kirschner 2009, B16–B18).

6.2 Tulevaisuuden äänikirja

Sähköisille kirjoille povataan menestystä, ja varsinkin äänikirjan ennakoitaan olevan vahva vaikuttaja tulevaisuuden kirjamarkkinoilla. Englannin kirjakauppaliitto arvioi, että viidenes vuonna 2020 myytävistä kirjoista olisi sähköisiä. Äänikirjan ennustetaan olevan ladattavista sähköisistä kirjoista kaupallisesti kaikkein menestynein ja merkittävin medium. (Ekholm & Repo 2010, 112, 19.) Kasvumahdollisuudet alalla ovatkin suuria. Audible, joka on yksi maailman suurimmista ladattavia äänikirjoja myyvistä verkkokaupoista, kertoo, että puolet heidän äänikirjoja ostavista asiakkaistaan eivät ole aikaisemmin kuunnelleet äänikirjoja. Ihmisten innokkuus kokeilla sähköisiä äänikirjoja selittyy sillä, että ihmiset ovat kiinnostuneita uusista laitteista ja niiden käyttömahdollisuuksista. Kuluttajat ostavat uusia laitteita pysyäkseen kehityksessä mukana, esimerkiksi "Audio gets down" -artikkelin julkaisua (8/2005) edeltävän kolmen kuukauden aikana Apple myi 6,1 miljoonaa iPodia. (Cheever 2005, 26.) Sopivien laitteiden omistaminen houkuttelee ihmisiä kokeilemaan ladattavan musiikin lisäksi myös ladattavia äänikirjoja. Kun tuote on helposti saatavilla ja

kätevästi ostettavissa internetistä, sen kokeileminen ei vaadi ponnistuksia. Tällöin uusia äänikirjojen ostajia ja kuuntelijoita syntyy jatkuvasti.

CD-äänikirjoja julkaistaan ja kuunnellaan edelleen, vaikka mp3-muotoiset äänikirjat valtaavatkin alaa. CD-äänikirjojen kokeileminen on helppoa, minkä lisäksi se on ilmaista niin halutessaan. Äänikirjoja ei tarvitse välttämättä ostaa, vaan niitä on lainattavissa kirjastoista. Esimerkiksi Keski-kirjastojen toimipisteissä on kirjaston verkkosivun hakutuloksen mukaan reilusti yli 3000 CD-äänikirjaa. Tähän lukumäärään on laskettu kaikki kirjallisuuden lajit, kuten tietokirjallisuus ja lastenkirjallisuus. Äänikirjoja on saatavilla myös eri kielillä, esimerkiksi venäjäksi, englanniksi ja ruotsiksi. (Keski-kirjastot 2014.)

Sähköisten äänikirjojen lainaamista on aloitettu esimerkiksi Helsingin kaupunginkirjaston HelMet-e-kirjapalvelussa. Verkon kautta voi lainata mp3-muodossa olevia äänikirjoja, kunhan lainaajalla on käytössään OverDrive Media Console -ohjelmisto, jonka voi ladata kirjaston sivujen kautta. (Helmet 2014.) Kirjastot ovat toiminnallaan saattaneet auttaa äänikirjojen suosion kehitystä, koska ne ovat tuoneet äänikirjat kuluttajien lähelle ja antaneet heille mahdollisuuden tutustua uuteen kirjallisuuden kenttään tutussa ympäristössä ilmaiseksi. Laajalla äänikirjavalikoimalla kirjastot vastaavat äänikirjaharrastajien kysyntään ja edesauttavat äänikirjoja kokeilevien mahdollisuuksia löytää valikoimasta itselleen jotain sopivaa kuunneltavaa. Hienoa on myös se, että kirjastot ovat havainneet kirjateollisuudessa tapahtuvat muutokset ja uudistavat kokoelmaansa myös uusilla kirjamediumeilla, kuten esimerkiksi Helsingin kaupunginkirjasto on tehnyt luodessaan mahdollisuuden lainata sähköisessä muodossa olevia äänikirjoja.

Äänikirjojen muuntuminen mp3-muotoon voi tuoda saataville samankaltaisia uusia palveluita kuin musiikkialalla. Esimerkiksi äänikirjoja voidaan jossain vaiheessa alkaa tarjota samankaltaisessa palvelussa kuin Spotify, jossa kuukausimaksua vastaan voi kuunnella loputonta määrää musiikkikappaleita. Spotify perustuu streamaukseen eli siihen, että mu-

siikkikappaleita ei ladata omalle laitteelle vaan ne kuunnellaan suoratoistona Spotifyn musiikkikirjastosta. Samalla periaatteella voisi toimia myös sähköinen äänikirjakirjasto, jossa asiakas voisi kuukausimaksua vastaan kuunnella äänikirjoja suoraan internetistä ilman, että jokaisesta äänikirjasta tarvitsisi maksaa erikseen. Spotifyn kaltaisten palveluiden ilmestyminen on vain ajan kysymys, mikäli kirja-ala haluaa pysyä mukana taistelussa kuluttajien huomiosta ja markkinaosuuksista.

Kirjallisuus on kilpaillut kuluttajien huomiosta jo 1960-luvulta, jolloin televisio otti paikansa kotien olohuoneissa jättäen myös radion varjoonsa. Teknologian kehityksen myötä television rinnalle on tullut pelikonsolien, kodin multimedialaitteiden ja tietokoneiden viidakko, joka tarjoaa kiireisen ja raskaan työn tekijöille helppoa mediaviihdettä. Helppoa mediaviihdettä suositaan usein silloin, kun halutaan kompensoida ja antaa vastapainoa vaativalle työkuulttuurille. Kirjallisuuden tai korkeakulttuurin puoleen käännetään työpäivän jälkeen yhä harvemmin. (Ekholm & Repo 2010, 54.)

Äänikirja on helpotettua kirjallisuutta, ehkä jopa helppoa mediaviihdettä siinä mielessä, että se ei sido kuuntelijaa yhteen tehtävään eikä näin vaadi käyttäjältään täydellistä keskittymistä itseensä. Äänikirjaa kuuntelevan silmät ja kädet ovat vapautettuina tekemään muita askareita samalla, kun korvat kuuntelevat tarinaa. Raskaan työpäivän jälkeen äänikirja ei vie energiaa, joten kuuntelija voi rentoutua tarinan maailmassa ilman, että hänen tarvitsee edes pitää silmiä auki tai kannatella kirjaa käsissään. Äänikirja on hyvä vaihtoehto painetulle kirjalle tai televisiolle myös nukkumaan mennessä. Tasaisesti kuulokkeissa etenevä tarina voi rauhoittaa ja antaa mielikuvituksen lentää pimeässä huoneessa ilman, että vieressä nukkuva puoliso häiriytyy valon kajastuksesta tai sivujen kääntelystä.

Äänikirjoja kuuntelevien määrän kasvaessa on todennäköistä, että äänikirjat kehittyvät ja muokkautuvat kuluttajien toiveiden mukaisiksi. Tällä hetkellä äänikirjalla on tiettyjä rajoitteita, joiden takia äänikirjan kuunteleminen voidaan tuntea hankalaksi tai epäkäytän-

nölliseksi. Esimerkiksi äänikirjaan ei voi tehdä alleviivauksia tai siihen ei voi kirjoittaa marginaalimerkintöjä. Tulevaisuuden äänikirjassa nämä puutteet on korjattu, ja äänikirjasta muodostuu interaktiivinen medium, johon kuuntelija voi merkitä omia huomioita ja alleviivauksia käyttämällä omaa ääntään. (Irwin 2009, 367.)

Tulevaisuudessa äänikirjasta tulee vielä kilpailukykyisempi, kun kuuntelija pystyy jättämään oman jälkensä ja kirjaamaan ajatuksensa äänikirjaan samalla, kun kuuntelee tarinaa. Tästä ominaisuudesta on apua varsinkin opiskelussa tai kirjaharrastajien keskuudessa, kun tarinalle oleelliset kohdat voi merkitä kätevästi itselleen muistiin suoraan äänikirjatiedostoon myöhempää tarkastelua varten. Äänikirjan kanssa voi työskennellä samaan tapaan kuin painettujen kirjojen kanssa. Tietenkin uusi tapa vaatii opetteluja ja totuttelua, mutta se tuo kirjan kanssa työskentelyyn joustavuutta ja auditiivisille oppijoille sopivamman tavan käsitellä tekstiä. Auditiivista oppimista ja auditiivisten oppimistapojen hyödyntämistä ovat tutkineet esimerkiksi David Rose ja Bridget Dalton. Tutkimuksensa tuloksena he suosittelevat, että ääneen luettuja tekstejä hyödynnettäisiin opetuksessa enemmän ja niiden käyttöön harjaannutettaisiin monipuolisesti. Näin kirjallisuuden sekä elinikäisen opiskelun parissa viihtyisivät myös ne, jotka kokevat painettujen tekstien lukemisen liian vaativaksi. (Rose & Dalton 2006, 19–21.)

Näkövammaisten ja luki-häiriöisten apuvälineeksi alun perin tehty ja sitten painetun kirjan sivutuotteeksi julkaistu äänikirja on jo alkanut elää omaa elämäänsä julkaisualalla. Äänikirjaharrastus leviää koko ajan uusien kuluttajien pariin, ja äänikirjoja on kysynnän kasvaessa yhä enemmän saatavilla. Äänikirjoista voi tulla aivan oma, painettuihin kirjoihin tai elokuvaan verrattavissa oleva genrensä. Kohtasin huomioita äänikirjojen omalaatuisuudesta lukiessani äänikirjoihin liittyviä artikkeleita. Muun muassa *The New Yorker* -lehden verkkosivuille artikkelin "The pleasures of being read to" kirjoittanut John Colapinto pitää äänikirjakerrontaa omana taiteenlajinaan. Hän oli kuunnellessaan *The Great Gatsby* -romaanin äänikirjaa hämmästynyt, miten taitavasti äänikirjan äänenä toiminut

Frank Muller oli muuntanut ääntään eri henkilöihin sopivaksi ja kuinka nopeasti vaihdokset olivat dialogeissa onnistuneet. (Colapinto 2012.)

Äänikirjateollisuus on tuonut äänikirjojen äänenä toimivien osaamista esille ja aiheuttanut jopa sen, että osasta äänikirjojen äänistä on tullut tähtiä, joilla on omat ihailijakuntansa. Ääninäyttelijöiden, tuottajien ja teknisen kehityksen myötä äänikirjalla on mahdollisuudet kasvaa ja monipuolistua omaksi genrekseen. Kehitys voi johtaa siihen, että äänikirja siirtyy painetun kirjan sivutuotteesta päätuotteeksi. Tämä tarkoittaisi sitä, että äänikirjoja aletaan tehdä omana tuotteenaan, jolloin äänikirjan muuntuminen monipuolisemmaksi on todennäköistä.

Millä tavalla äänikirjat muuttuvat, jää nähtäväksi. Jos äänikirja tehdään omana tuotteenaan eli niin, ettei kirjailija kirjoita tekstiä ensin painetuksi romaaniksi vaan kirjoittaa tekstin suoraan äänikirjaformaattia varten, tarina voi näyttäytyä hyvin erilaisena. Näin luotuna tulevaisuuden äänikirjat sisältävät todennäköisesti paljon erilaisia ääniefektejä tukemassa kerrottavaa tarinaa. Esimerkiksi ravintolaan sijoittuvassa tilanteessa ääninauhan taustalta saattaa kuulua puheensorinaa ja musiikkia tai henkilöhahmon kävellessä satamalaituria pitkin äänikirjaa on maustettu laineen liplatuksella ja lokkien rääkynällä, vaikka näitä ääniefektejä ei ole kirjoitettu itse tekstiin.

Jos kehityksessä mennään niin pitkälle, että tarinan kertoja (joka tuottaa päänvaivaa äänikirjan tekijöille äänikirjoissa, joissa on useita äänikirjan ääniä) katoaa äänikirjatekstistä kokonaan, niin tulevaisuuden äänikirja rakentuu pelkästään henkilöahmojen vuoroisista ja tarinaa siivittävistä äänistä. Näin tapahtuessa olisiko tällaisesta mediumista puhuttava mieluummin kuunnelmana kuin äänikirjana, sillä muoto on lähempänä radionäytelmää kuin romaania? Jos äänikirjoja aletaan tehdä omina tuotteinaan ja tulos olisi merkittävästi nykyisistä äänikirjoista poikkeava, olisi tämä uusi medium nimettävä joksikin muuksi kuin äänikirjaksi.

Äänikirja (myös englannin kielen audiobook) kantaa jo nimessään vahvan viittauksen kirjaan, joka on vakiintunut, tarkkaan määritelty medium. Kaunokirjallisuuden äänikirjan tulisi noudattaa sisällöltään painetun esikuvansa muotoa, vaikka mediumin fyysinen muoto ja tarinan vastaanottotapa ovat täysin erilaisia. Kehityksen myötä saatamme nähdä äänikirja-alan jakaantuvan kahteen leiriin, joista toinen nauhoittaa äänikirjoja painettujen kirjojen sivutuotteiksi ja monipuolistaa nykyisten äänikirjojen teknisiä käyttöominaisuuksia. Toinen suuntaus tekee äänikirjoja omina päätuotteinaan ja tarjoaa kuuntelijoille mahdollisesti jopa kuunnelman kaltaisia elämyksiä.

Sen sijaan, että äänikirjat ovat tulleet tuhoamaan luku- ja kirjoitustaitoa ja viemään painettujen kirjojen jäljellä olevat lukijat, voisi ajatella, että äänikirjat ovat tulleet houkuttelemaan television ja internetin viihdetarjonnan pauloihin jääneet ihmiset takaisin kirjallisuuden pariin tarjoamalla kirjallisuutta muodossa, joka on helppoon mediavihteeseen tottuneille kivuttominta ottaa vastaan. Äänikirjat ovat tekemässä kirja-alalle palvelusta, jota olisi syytä hyödyntää kirjakustannuskentällä mahdollisimman monella tavalla.

7 PÄÄTÄNTÖ

Pro gradu -tutkielmassani loin katsauksen äänikirjan historiaan, käyttäjäkokemuksiin sekä äänikirjan tulevaisuuteen. Halusin näiden aihealueiden kautta selvittää, millainen asema äänikirjalla on kirjakustannuskentällä. Lähteitä tutkiessani ja niiden tarjoamaa tietoa koostessani opin paljon äänikirjoista, mutta myös koko kirjakustannusalasta. Yllätyin, kuinka laaja äänikirja-ala on jo nyt ja kuinka pitkä ja teknisesti monivaiheinen historia sillä on takanaan. Oli mielenkiintoista huomata, että äänikirjoista käydään monitahoista ja innostunutta keskustelua alan ihmisten kesken. Odotin, että olisin kohdannut äänikirjoja kritisoivia ja vastustavia puheenvuoroja enemmän, mutta mielipiteet olivat enimmäkseen positiivisia. Äänikirjojen negatiivisia puolia tai vaikutuksia oli vain esitelty sen sijaan, että joku olisi suoraan väittänyt äänikirjojen olevan pelkästään huono asia.

Tutkimukseni alussa äänikirjoihin liittyvien lähteiden etsiminen tuntui hankalalta ja niitä vaikutti olevan saatavilla rajallinen määrä. Työni edetessä ja äänikirja-alan tultua tutummaksi lähteiden löytäminen helpottui, ja lopulta olin siinä tilanteessa, että jouduin rajamaan monia kiinnostavia lähteitä käsittelyni ulkopuolelle. Päälähteekseni nousi kirjoitustyön edetessä William Irwinin artikkeli ”Reading audio books”, jonka huomioihin ja tapaan käsitellä äänikirjan eri puolia samaistuin. Olen tyytyväinen käyttämiini lähteisiin, sillä pystyin melko hyvin pitämään kiinni suunnitelmastani käyttää lähteinä mahdollisimman tuoreita julkaisuja. Lähteistäni yli puolet on julkaistu 2010-luvulla ja muutamaa lähdeä lukuun ottamatta lähteideni julkaisuvuodet sijoittuvat 2000-luvulle.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski äänikirjan historiaa. Esittelin äänikirjan kehitysvaiheita kuitenkin menemättä liian syväälle yksityiskohtaisiin teknisiin muutoksiin. Äänikirjan kehitysvaiheita kuvatessani halusin lukijan saavan käsityksen siitä, kuinka monenlaisessa muodossa äänikirja ja äänentoisto- ja äänentallennustekniikka ylipäättään ovat olleet ennen kehittymistään sähköisiksi, aineettomiksi tiedostoiksi sekä huipputeknologiaa sisäl-

täviksi laitteiksi. Historiakatsauksen ohella käsittelin suullista perinnettä, sillä monessa lähteessä pohdittiin suullisen perinteen ja äänikirjan välistä suhdetta. Totesin, että ihmisille on luontevaa kuulla ja kertoa tarinoita, sillä tapa ulottuu aikaan ennen kirjoitustaidon syntymistä ja edelleenkin tarinankerronta on voimissaan esimerkiksi monissa perheissä. Tämä tapa ei kuitenkaan ole ainoa syy siihen, miksi ihmiset kuuntelevat äänikirjoja nyky-päivänä. Muita syitä ilmeni käsitellessäni äänikirjan käyttäjäkokemuksia.

Vastatakseni toiseen tutkimuskysymykseeni kokosin äänikirjojen kuuntelijoiden kokemuk-sia äänikirjoista. Äänikirjakokemuksia käsittelin luvussa 5, jossa tarkastelin äänikirjaa niin positiivisesta kuin negatiivisestakin näkökulmasta. Käyttäjäkokemuksia pohjustaakseni käsittelin edeltävässä luvussa äänikirjan tekemiseen liittyviä vaiheita ja asioita, joita ääni-kirjojen tekijät joutuvat ottamaan työssään huomioon. Näiden kustannusalan realiteettien valossa äänikirjoja kuuntelevien mielipiteistä paljastui uusia puolia ja äänikirjakokemuksen kokonaisuus hahmottui paremmin. Äänikirjojen positiiviset puolet korostuivat lähteissä negatiivisia puolia enemmän, vaikka käsittelemässäni äänikirjan yksittäisiä ongelmia näyttää olevan suurempi määrä.

Positiivisissa käyttäjäkokemuksissa äänikirjan mukanaan tuomat uudet mahdollisuudet nauttia kirjallisuudessa erilaisissa paikoissa ja tilanteissa korostuivat. Lisäksi lähteissä pu-huttiin paljon äänikirjan kuuntelemisen helppoudesta. Innokkuutta äänikirjoja kohtaan lisäävät myös ihailijakuntia ympärilleen keränneet äänikirjojen äänet, jotka ovat nousseet elokuvanäyttelijöihin verrattavaan asemaan äänikirjapiireissä. Vastakkaisella puolella ääni-kirjojen kuuntelijat ovat huolissaan maineestaan vakavasti otettavina kirjallisuuden harrastajina, koska äänikirjat eivät ole vielä hyväksytyjä mediuksia kaikissa piireissä. Tulkinnan vääristymistä pidetään uhkana ja siitä ollaan montaa eri mieltä. Uudet laitteet ja tiedostojen käsitteleminen tuottavat monelle päänvaivaa, jolloin pitäytyminen painetun kirjan parissa tuntuu helpommalta ratkaisulta. Äänikirjoja myös verrataan vahvasti painet-tuun kirjaan, jolloin sen puutteet korostuvat, tai ne kierretään kaukaa, koska lukija ei pidä

itseään auditiivisena ihmisenä. Käsittelyssä tarkastelin äänikirjan ongelmia niitä ratkaisevasta näkökulmasta, mikä oli näkökulmana myös monessa lähteessäni.

Kolmannen tutkimuskysymyksen kautta halusin avata äänikirjan tulevaisuutta. Äänikirjan tulevaisuutta oli pohdittu useammassa lähteessä, ja onnistuin niiden ja omien havaintojeni perusteella luomaan kuvan siitä, mitä äänikirjalle tapahtuu tulevaisuudessa. Julkaisukulttuuri muuttuu, kun internetin vaikutus laajenee koskemaan kaikenlaista julkaisua. Ääni, kuva, videomateriaali ja teksti ovat luoneet internetsivustoille kokonaisuuksia, jotka muokkaantuvat jatkuvasti myös käyttäjien toimesta. Tulevaisuuden äänikirja voi näyttää hyvin erilaiselta, kun siihen aletaan liittää esimerkiksi muistiinpano-ominaisuuksia. On mahdollista, että äänikirja irtautuu sivutuotteen asemasta ja muodostaa oman genrensä painetun kirjan ja elokuvan rinnalle. Hypoteesina esittämäni oletus äänikirjan suosion jatkumisesta näyttää pitävän paikkansa. Uskon, että äänikirjaa aletaan arvostaa enemmän omana kokemuksenaan ja pitää sitä itsessään elämyksenä.

Äänikirjoja on syytä tutkia enemmän, sillä niihin liittyviä tutkimuksia ei ole juurikaan tehty. Mielenkiintoisia tutkimuskohteita olisivat äänikirjojen sisältämään tulkintaan, käyttäjäkokemusten vertailuun ja äänikirjojen kuuntelemiseen liittyvät tutkimukset. Laajempi painettua kirjaa ja äänikirjaa vertaileva tutkimus olisi hyödyllinen, että saataisiin selville, kuinka paljon äänikirja sisältää äänikirjan äänenä toimivan henkilön tuomaa tulkintaa ja miten mahdollinen tulkinta vaikuttaa äänikirjakokemukseen. Internetin keskustelupalstoja tarkastelemalla voisi tutkia äänikirjoja kuuntelevien kokemuksia äänikirjoista ja tuoda esiin kuluttajien näkökulman äänikirjan suosion syihin ja ongelmiin.

Voi olla, että tulevaisuudessa ihmiset harjaantuvat etsimään tietoa ja lukemaan tekstejä sähköisesti, jolloin painetut tekstit tuntuvat epäkäytännöllisiltä ja kömpelöiltä. Uskon yhteiskunnan alkavan vähitellen hyväksyä erilaisia uusia mediuumeja ja tapoja saada tietoa ja lukea tekstiä, jolloin painettu teksti ei enää ole ainoa luotettava tiedonlähde. Kehityksen

suunnan hyväksyminen ja ajatusmaailman muutos näkyy jo sähköisten kirjojen suosion kasvussa, vaikka niitä edelleen vastustetaan erilaisista syistä. Näen parempana vaihtoehtona sen, että ihmiset nauttivat kirjallisuudesta äänikirjojen kautta kuin että he eivät kulluttaisi kirjallisuutta ollenkaan. Myös vain silloin tällöin kirjoja lukeville on parempi, että he voivat hyödyntää automaattit ja juoksulenkit liittämällä niihin kirjallisuutta äänikirjojen muodossa, jolloin heidän kokonaislukemisen määränsä kasvaa huomattavasti. Äänikirjalla on rajattomat kasvu- ja kehittymismahdollisuudet, joihin tarttumalla tarpeeksi ajoissa kustantamot pystyvät kasvattamaan omaa menestystään, mutta tekemään palveluksen myös koko kirja-alalle.

LÄHTEET

Painetut lähteet

BORETZ, ADAM (2010a) "Authors reading their own work". *Publishers Weekly* 10.5.2010, 257:19, 1–4.

BORETZ, ADAM (2010b) "Into the studio". *Publishers Weekly* 10.5.2010, 257:19, 17–18.

BORETZ, ADAM (2010c) "It takes two". *Publishers Weekly* 10.5.2010, 257:19, 8–10.

CHEEVER, BENJAMIN (2005) "Audio gets down". *Publishers Weekly* 252:30, 26.

DOCTOROW, CORY (2009) "Can you hear me now?". *Publishers Weekly* 256:49, 31.

EKHOLM, KAI & REPO, YRJÖ (2010) *Kirja tienhaarassa vuonna 2020*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

ERONEN, RIITTA (2007) "Äänikirjaa lukemassa". *Kielikello* 3/2007.

FINNEGAN, RUTH (1992) *Oral traditions and the verbal arts. A guide to research practices*. London: Routledge.

GITELMAN, LISA (1999) *Scripts, grooves, and writing machines. Representing technology in the Edison era*. Stanford, California: Stanford University Press.

HAAVISTO, TUULA (2008) "Monta syytä lukea – myös tulevaisuudessa". *Kansalliskirjasto* 4/2008.

IRWIN, WILLIAM (2009) "Reading audio books". *Philosophy and literature* 33:2, 358–368.

JOENSUU, JURI; KOSKIMAA, RAINE; REPO, YRJÖ & HEILMANN, JALI (2001a) "Kirja ja kirjallisuus". *Kirja 2010. Kirja-alan kehitystrendit*. Toimittaneet Lauri Saarinen, Juri Joensuu ja Raine Koskimaa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 70.

JOENSUU, JURI; KOSKIMAA, RAINE; REPO, YRJÖ & HEILMANN, JALI (2001b) "Kirja käsitteenä, ilmaisumuotona ja esitystapana". *Kirja 2010. Kirja-alan kehitystrendit*. Toimittaneet Lauri Saarinen, Juri Joensuu ja Raine Koskimaa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 70.

JOENSUU, JURI; KOSKIMAA, RAINE; REPO, YRJÖ & HEILMANN, JALI (2001c) "Kirjan funktiot, lajit, käyttäjät ja käyttötilanteet". *Kirja 2010. Kirja-alan kehitystrendit*. Toimittaneet Lauri Saarinen, Juri Joensuu ja Raine Koskimaa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 70.

KAUPPALEHTI (2011) "E-kirjat myyvät jo enemmän kuin perusopukset". *Kauppalehti* 19.4.2011, 8.

KERAVUORI, KIRSI (1990) *Siannahkataulusta digitaalitekniikkaan. Sata vuotta näkövammaisten kirjastotoimintaa 1890–1990*. Jyväskylä: Näkövammaisten kirjastoyhdistys ry.

KESKINEN, MIKKO (2008) *Audio book. Essays on sound technologies in narrative fiction*. United Kingdom: Lexington books.

KESKINEN, MIKKO (2008) "Ääniteknologiat ja kirjallisuus". *Avain. Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti* 1/2008.

KIRSCHNER, ANN (2009) "Reading Dickens four ways". *Chronicle of higher education* 55:39, B16–B18.

KIVY, PETER (2006) *The performance of reading*. Malden, Massachusetts: Blackwell.

LAHTI, LEENA (2008) "Listening to literature". *Books from Finland* 42:1, 5–7.

LAINEN, TUIJA (2008) "Pakkopullasta aitoon kiinnostukseen. Lukemisen muodot ja merkitys Suomessa uuden ajan alussa". *Kansalliskirjasto* 4/2008.

MAUGHAN, SHANNON (2010) "Audiobooks 2.0". *Publishers Weekly* 257:19, 11–16.

MONTGOMERY, MARTIN; DURANT, ALAN; FABB, NIGEL; FURNISS, TOM & MILLS, SARA (2000) *Ways of reading*. Toinen painos. London: Routledge.

PAAVONHEIMO, JARI (2006) *Digitaalisen ja painetun rajalla*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.

PIIPPONEN, HEIDI (2011) *Äänikirja lukukokemuksena. Vaikuttaako äänikirjan ääni kuuntelijan kokemukseen kirjasta?* Julkaisematon proseminarityö. Jyväskylän yliopisto.

ROSE, DAVID & DALTON, BRIDGET (2006) *Plato revisited. Learning through listening in the digital world*. Paper prepared for Recording for the Blind & Dyslexic. Unpublished white paper: RFB&D. Saatavilla myös internetistä.

http://www.udlcenter.org/sites/udlcenter.org/files/Plato_Revisited.pdf

SARJALA, JUKKA (2006) "Kuinka ylellisyystavarasta tuli kertakäyttökamaa". *Kirja kotona*.
Vammala: Suomen Kirjainstituutti.

STERNE, JONATHAN (2003) *The audible past. Cultural origins of sound reproduction*.
Durham & London: Duke University Press.

SÄRKÄMÖ, TEPPO (2011) *Music in the recovering brain*. Studies in Psychology 76. Helsinki:
Helsingin yliopisto.

UTRIO, KAARI (2001) "Kirja elää, eläköön myös uusi tekniikka". *Tieto ja kirja*.
Toimittaneet Raimo Jussila, Aulikki Kalalahti ja Sirkka Rautoja. Helsinki: Suomen
tietokirjailijat ry. 15–20.

VANSINA, JAN (1985) *Oral tradition as history*. London: James Currey.

VALTONEN, RIIKKA (2014) "Lukemismuodot monipuolistuvat". *Karjalainen* 31.3.2014.

Painamattomat lähteet

AMNELL, ANNA (2014) "Ääneen lukeminen". Anna Amnellin blogi *Lukijana ja kirjailijana*.
27.1.2014. Viitattu 12.4.2014. <http://annaamnell.weebly.com/1/post/2014/01/neen-lukeminen.html>

AUDIBLE (2013) "Home". Audiblen verkkosivut. Viitattu 9.7.2013.
<http://about.audible.com/>

BOOKS SHOULD BE FREE (2014) Books should be free -verkkosivut. Viitattu 2.4.2014.

<http://www.booksshouldbefree.com>

COLAPINTO, JOHN (2012) "The pleasures of being read to". *The New Yorkerin* verkkosivut 16.5.2012. Viitattu 16.3.2014.

<http://www.newyorker.com/online/blogs/books/2012/05/history-of-audiobooks.html>

JYU (2011) "Lukutaito PISA:ssa". Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen verkkoveräjän sivut 7.3.2011. Viitattu 5.3.2014. <https://ktl.jyu.fi/ktl/muutosloki>

JYU (2014a) "Audiitiivinen oppiminen". Jyväskylän yliopiston Koppa-verkkosivut. Viitattu 23.2.2014. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/mit/oppimisesta-ja-opettamisesta/audiitiivinen-oppiminen>

JYU (2014b) "Visuaalinen oppiminen". Jyväskylän yliopiston Koppa-verkkosivut. Viitattu 23.2.2014. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/mit/oppimisesta-ja-opettamisesta/visuaalinen-oppiminen>

CELIA (2011) "Tutkimus: Äänikirjoista on apua lukihäiriössä". Celian tiedote 26.1.2011. Viitattu 8.11.2011. <http://www.epressi.com/tiedote/koulutus/tutkimus-aanikirjoista-on-apura-lukihairiossa>

ELISA KIRJA (2013) *Äänikirjat*. Elisa Kirja -palvelun verkkosivut. Viitattu 5.7.2013. <https://kirja.elisa.fi/aanikirja>

ELISA KIRJA (2014) *Äänikirjat*. Elisa Kirja -palvelun verkkosivut. Viitattu 18.3.2014. <https://kirja.elisa.fi/aanikirja>

HELMET (2014) OverDrive-sähkökirjapalvelu. Viitattu 12.3.2014.

<http://helmet.lib.overdrive.com>

KARHU, TUOMO (2003) "Lukuelämyksiä korvan kautta". *Turun Sanomien* verkkosivut 22.12.2003. Viitattu 13.4.2014.

<http://www.ts.fi/kulttuuri/1073935171/Lukuelamyksia+korvan+kautta>

KESKI-KIRJASTOT (2014) Keski-kirjastojen verkkosivut. Viitattu 12.3.2014.

<https://www.keskikirjastot.fi>

KHAZAN, OLGA (2011) "Is listening to audio books really the same as reading?" *Forbes*-julkaisun verkkosivut 12.9.2011. Viitattu 1.4.2014.

<http://www.forbes.com/sites/olgakhazan/2011/09/12/is-listening-to-audio-books-really-the-same-as-reading/>

KUJANPÄÄ, KAISA (2007) "Veikko Honkanen on kirjailijoiden ääni". *Turun Sanomien* verkkosivut 12.8.2007. Viitattu 12.4.2014.

<http://www.ts.fi/kulttuuri/1074220023/Veikko+Honkanen+on+kirjailijoiden+aani>

LIBRIVOX (2013) Librivoxin verkkosivut. Viitattu 2.4.2014.

<https://librivox.org/pages/about-librivox/>

OPETUSHALLITUS (2013) "Suomalaisnuorten sijoitus laski Pisa-vertailussa".

Opetushallituksen verkkosivut. Verkkouutinen 3.12.2013. Viitattu 5.3.2014.

http://www.oph.fi/ajankohtaista/101/0/suomalaisnuorten_sijoitus_laski_pisa-vertailussa

RAJAMÄKI, TIINA (2014) "Suomalaiset kirjailijat olivat Leipzigin yössä lavan tähtiä".

Helsingin Sanomien verkkosivut 16.3.2014. Viitattu 12.4.2014.

<http://www.hs.fi/kulttuuri/a1394940142441>

SKY (2013a) "Kokonaismyynti milj. €, arvonlisäveroton nettomyynti julkaisumuodoittain".

Suomen kustannusyhdistys ry:n verkkosivut. Viitattu 12.7.2013.

<http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?specialReport=InANutshell&language=FIN>

SKY (2013b) "Kokonaismyynti digitaaliset tallenteet ja äänikirjat / Kokonaismyynti,

äänikirjat / Kaikki yht. (1000 Kp)". Suomen kustannusyhdistys ry:n verkkosivut. Viitattu 5.7.2013.

<http://tilastointi.kustantajat.fi/WebReport.aspx?manualreport=141x70&language=FIN>

SKY (2013c) "Kokonaismyynti digitaaliset tallenteet ja äänikirjat / Kokonaismyynti,

äänikirjat / Kaikki yht. (1000 €)". Suomen kustannusyhdistys ry:n verkkosivut. Viitattu 5.7.2013.

<http://tilastointi.kustantajat.fi/WebReport.aspx?manualreport=141x69&language=FIN>

SKY (2013d) "Julkaistut uutuudet, digitaaliset julkaisut 2008–2012". Suomen

kustannusyhdistys ry:n verkkosivut. Viitattu 5.7.2013.

<http://tilastointi.kustantajat.fi/PublicReporting/Yearly.aspx?reportName=FirstEditionsDigital.txt&language=FIN>

SKY (2013e) "Kokonaismyynti, Kaunokirjallisuus, Kaikki yht. (1000 €)". Suomen

kustannusyhdistys ry:n verkkosivut. Viitattu 12.7.2013.

<http://tilastointi.kustantajat.fi/WebReport.aspx?manualreport=1&language=FIN>

SUOMALAINEN KIRJAKAUPPA (2013) "CD-äänikirjat". Suomalaisen kirjakaupan verkkosivut. Viitattu 9.7.2013. <http://www.suomalainen.com/kirjat/cd-%C3%A4%C3%A4nikirjat>

SYRJÄNEN, PÄIVI (2008) *Äänikirja, lukija ja kuuntelijat 2000-luvun Suomessa*. Suomen kirjallisuuden Pro gradu -tutkielma. Taideaineiden laitos. Tampereen yliopisto. Viitattu 13.4.2014. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/79659/gradu02928.pdf>

TURUN SANOMAT (2011) "Äänikirjojen lukija ei voi eläytyä liikaa". *Turun Sanomien* verkkosivut 9.6.2011. Viitattu 13.4.2014. <http://www.ts.fi/kulttuuri/229126/Aanikirjojen+lukija+ei+voi+elaytya+liikaa>

WSOY (2013) "Kirjat". WSOY:n verkkosivut. Viitattu 5.7.2013. www.wsoy.fi

YLE AREENA (2013) "Äänikirjat ja kuunnelmat". Yle Areenan verkkosivut. Viitattu 9.7.2013. <http://areena.yle.fi/radio/aanikirjat-ja-kuunnelmat>

YLE UUTISET (2012) "Ritva Valkama heittäytyy Ihmisen osaan". Yle Uutisten verkkosivut 21.2.2011. Artikkelia päivitetty 6.6.2012. Viitattu 13.4.2014. http://yle.fi/uutiset/ritva_valkama_heittaytyy_ihmisen_osaan/5084393